

VZTAHY NIZOZEMSKA S NĚMECKEM V LETECH 1945–1995

IVANA PARPELOVÁ

Obsah

Seznam používaných zkratk	13
Úvod	14
Literatura k tématu německo-nizozemských vztahů	15
1. Okupace Nizozemska a druhá světová válka	19
2. Poválečná situace ve vztahu Nizozemska k Německu	21
2.1 Anexe nebo korekce hranic?	21
2.1.1 Postoj veřejnosti	23
2.1.2 Přejít od anexe ke korekci hranic	24
2.1.3 Reakce přicházející ze zahraničí	27
2.1.4 Reakce nizozemské politické scény	30
2.2 Vypovězení německého obyvatelstva z Nizozemska po roce 1945	31
2.3 Poválečné vyrovnání Nizozemska s Německem	34
2.3.1 Reakce na „Všeobecnou smlouvu“ a její ratifikace	40
2.4 Ekonomické vztahy Nizozemska a Německa po roce 1945	42
2.4.1 Ekonomická situace Nizozemska a Německa před vypuknutím druhé světové války	42
2.4.2 Poválečné navázání ekonomických vztahů mezi oběma zeměmi	44
2.5 Doba oficiálního usmíření	47
2.5.1 Heinemannova návštěva v Nizozemsku	48
3. Vztahy Nizozemska se sjednoceným Německem do roku 1995	50
3.1 Akce „zlobím se“	50

3.1.1 Nizozemské vyrovnávání s nacistickou okupací	57
3.1.2 Reakce nizozemských médií na německé protirasistické akce v letech 1992–1993	58
3.2 „Fotbalové hnutí“ a jeho role ve vztahu Nizozemska s Německem	60
3.3 „Známí a neoblíbení“ – Obraz Německa a Němců mezi nizozemskou mládeží	61
3.3.1 Celkové výsledky a závěry studie „Známí a neoblíbení“	68
3.3.2 Reakce na studii „Známí a neoblíbení“	70
3.4 Polovina 90. let 20. století ve vztahu Nizozemska s Německem	72
3.4.1 Návštěva německého kancléře Helmuta Kohla v Nizozemsku – 22.–23. května 1995	73
3.4.2 Ohlas na Kohlovu návštěvu v nizozemském tisku	76
3.4.3 Zamyšlení nad Kohlovou návštěvou v Nizozemsku	78
Závěr	79
Prameny a literatura	83

Seznam používaných zkratk

BuZa	Ministerie van Buitenlandse Zaken, ministerstvo zahraničních věcí (v Nizozemsku)
CDA	Christen Democratisch Appél, Křesťansko-demokratická výzva (konzervativní pravicová strana)
CDU	Christlich Demokratische Union, Křesťansko-demokratická unie
CHU	Christelijk-Historische Unie, Křesťansko-historická unie (protestanská strana)
CPN	Communistische Partij van Nederland, Komunistická strana Nizozemska
D 66	Democraten 66, Demokraté 66 (levicově liberální strana)
FAZ	Frankfurter Allgemeine Zeitung
FDP	Freie Demokratische Partei, Svobodná demokratická strana
JEIA	Joint Export-Import-Agency
KVP	Katholieke Volkspartij, Katolická strana lidová (později splynula s CDA)
NAA	Nedelands Audiovisueel Achief, Nizozemský audiovizuální archiv
NIPO	Nederlandse Instituut voor de Publieke Opinie, Nizozemský institut veřejného mínění
NSDAP	Nationalsozialistische Deutsche Arbeiterpartei, Nacionálně-socialistická německá dělnická strana
PvdA	Partij van de Arbeid, Strana práce (sociální demokracie)
SPD	Sozialdemokratische Partei Deutschlands, Sociálnědemokratická strana Německa
VVD	Volkspartij voor Vrijheid en Democratie, Lidová strana svobody a demokracie (pravicově liberální strana)

Úvod

Tato práce si klade za cíl seznámit čtenáře především s poválečnými vztahy Nizozemska s Německem. Tyto bilaterální vztahy dvou evropských zemí by se nestaly tématem této práce, pokud by byly nezajímavé a nespecifické.

Poválečný vztah Nizozemska a Německa se dá jednoduše charakterizovat několika způsoby. Je to vztah vítěze a poraženého, vztah malé a velké země, ale také vztah dvou úspěšných hospodářských partnerů a dvou dobrých sousedů na západě evropského kontinentu. Vztah těchto dvou zemí je zajímavý proto, že mezi Německem a Nizozemskem existuje řada rozdílů i shod.

V 16. a 17. století bylo Nizozemsko světovou velmocí, disponovalo velkou koloniální říší a rozvoj nizozemských měst zaznamenával neuvěřitelný rozmach. V této době bylo pozdější Německo rozdrobeno ještě do států a státek Sváté říše římské. Ke vzniku jednotného Německa došlo až v 19. století, kdy sláva nizozemského impéria již dávno vymizela. Definitivní tečku za koloniálním panstvím Nizozemska udělalo vyhlášení samostatnosti Indonésie (1949) a Surinamu (1975).

Nejvýraznější přelom v německo-nizozemských vztazích dodnes stále ještě tvoří druhá světová válka. Pětiletá okupace nacistickým Německem se stala na dlouhá léta pro nizozemskou společnost otrěsným traumatem. Nizozemsko neočekávalo Hitlerovo přepadení, neboť zůstalo v první světové válce neutrální.

Než se po roce 1945 stačilo Nizozemsko z válečného šoku vzpamatovat, začala studená válka a z okupanta a nepřítele se stal pro Nizozemsko spojencem a partnerem. Politicky a hospodářsky činná část společnosti si velice rychle zvykla na tento nový pořádek, ale psychologické společenské podvědomí se s touto skutečností vyrovnávalo dlouho a někdy se ještě stále vyrovnává.

Není možné zmínit všechny poválečné události, které se odehrály mezi Německem a Nizozemskem. To není záměr této práce. Jde především o události, které nejvíce a zřetelně ovlivnily německo-nizozemský vztah.

Práce se soustředí na dvě období v poválečných německo-nizozemských vztazích. Tyto dva časové úseky jsem vybrala proto, protože si myslím, že se zde odehrály nejdůležitější události týkající se vzájemných vztahů obou států.

Důležitou úlohu sehrálo v těchto vztazích období následující bezprostředně po skončení války. První tři kapitoly pojednávají o tom, jak se

Nizozemsko po konci války vyrovnávalo s následky nacistické okupace. Byla to korekce nizozemských hranic na úkor Německa, vysídlení německých občanů z Nizozemska a konečné vyrovnání se s válečnou minulostí, které představuje „Všeobecná smlouva“ uzavřená mezi Nizozemskem a Německem v roce 1960.

Čtvrtá kapitola charakterizuje poválečné německo-nizozemské hospodářské vztahy. Tuto problematiku jsem vybrala proto, neboť tvoří velice důležitou část německo-nizozemských vztahů. Německo se stalo již koncem čtyřicátých let největším a nejdůležitějším nizozemským hospodářským partnerem.

Druhé období, kterým se zabývá tato studie je období první poloviny 90. let 20. století. K charakteristice devadesátých let jsem si vybrala několik událostí, které mi připadaly vhodné k interpretaci nejnovějších německo-nizozemských vztahů. Byla to především akce nizozemských médií „zlobím se“ (1993), anketa Institutu Clingendael „Známí a neoblíbení“ (1993) a návštěva německého kancléře Helmuta Kohla v Nizozemsku (1995).

Literatura k tématu německo-nizozemských vztahů

Pro tuto práci jsem čerpala z literatury, kterou jsem sbírala především během svého stipendijního pobytu v Nizozemsku. V nizozemských univerzitních knihovnách se na téma německo-nizozemské vztahy najde velké množství publikací. V této kapitole bych chtěla podat stručný přehled doposud vydané literatury, která se zabývá především tímto tématem.

Přehled literatury jsem rozdělila do dvou částí. A to podle doby, která je v nich zpracována. V první části jsou hodnoceny publikace týkající se poválečných let až do roku 1963, kdy došlo k faktickému vyrovnání mezi Německem a Nizozemskem. Tyto publikace vycházely především v sedmdesátých a osmdesátých letech.

V druhé části přehledu je literatura pojednávající především o devadesátých letech 20. století. Literatura na téma německo-nizozemské vztahy vychází především v nizozemštině a v němčině, zřídka v angličtině a francouzštině. Literaturu, kterou jsem pro svoji práci použila byla především v nizozemštině, ale také v němčině.

Téma okupace a druhá světová válka hraje v poválečných německo-nizozemských vztazích velice důležitou roli. Toto téma je stále jedno z nejčastěji zpracovaných témat v nizozemské literatuře vůbec (jak v odborné lite-

ratuře, tak v beletrii).¹ V kapitole o okupaci Nizozemska jsem vycházela především z publikace německého autora Gerharda Hirschfelda a z několika odborných časopiseckých článků. Kniha tohoto německého historika „Nadvláda a kolaborace. Nizozemsko v době okupace 1940–1945“² vyšla jak v němčině, tak v nizozemštině. Z publikace se dozvíme podrobné informace o organizaci a dění v Říšském komisariátu Nizozemsko. Velká část kapitol se zabývá kolaborací a přizpůsobením nizozemské společnosti nacistickému režimu. Kolaboraci Hirschfeld dělí na ekonomickou, společenskou a úřednickou. Poslední kapitola je věnována nizozemským fašistům a jejich spolupráci s německými okupanty.

Jeden z nejvýznamnějších autorů, který se zabývá poválečnými německo-nizozemskými vztahy, je nizozemský autor Friso Wielenga. Wielenga je profesorem německých studií na universitě Groningenu a kromě nesčetných článků a esejí na toto téma, vydal několik vědeckých knih, které se dají označit za standardní publikace o německo-nizozemských vztazích. Společně s Jürgenem C. Hessem vydal Wielenga v roce 1982 studii „Německo v nizozemském tisku – je stále problémem?“³. Autoři studie zkoumali ve třech nizozemských denících z let 1969–1980, jak byl prezentován obraz Německa. Vzhledem k tomu, že autoři hodnotili poměrně dlouhé období, může publikace posloužit i jako zdroj informací o událostech ve vztazích mezi Nizozemskem a Německem.

Další velice zajímavou odbornou knihou je Wielengova publikace „Západní Německo: partner z nutnosti. Nizozemsko a Spolková republika v letech 1949–1955“⁴. Tato disertační práce mohla vzniknout díky zpřístupnění jak nizozemských, tak německých archívů po uplynutí třicetileté uzavírací lhůty na konci osmdesátých let. Wielenga se pokouší odpovědět na tyto otázky: Jakou roli hrálo Nizozemsko v poválečném rozhodování o Německu? Bylo vyřešení tzv. „německého problému“ rozhodujícím pro Nizozemsko? Jak probíhala diskuse o opětném vyzbrojení Německa? Wielenga analyzuje tyto otázky nejenom z pohledu Nizozemska a Německa, ale čtenář se také dozví i o postojích západních mocností a Sovětského svazu. Tato obsáhlá publikace pojednává o všech důležitých okamžicích v německo-nizozemských vztazích, a proto je škoda, že existuje pouze v nizozemštině.

---

¹ Bank, J.: Oorlogsverleden in Nederland. S. 3.

² Bezetting en collaboratie. Nederland tijdens de oorlogsjaren 1940–1945.

³ Duitsland in de Nederlandse pers-altijd een probleem.

⁴ West-Duitsland: partner uit noodzaak. Nederland en de Bundesrepubliek 1949–1955.

Z knih a článků, které Wielenga doposud uveřejnil, je zřetelný jeho pozitivní názor na německo-nizozemské vztahy. Wielenga je zastáncem stále se zlepšujícího vztahu obou zemí a jejich národů. Události, jako byla například v roce 1993 studie Institutu Clingendael „Známí a neoblíbení“ nebo akce „zlobím se“, označuje za náhodné výkyvy v harmonickém vztahu mezi malou a velkou zemí.

„Nedůvěra a zisk. Nizozemsko a Západní Německo v letech 1945–1981“⁵ je název další publikace, která komplexně interpretuje německo-nizozemské vztahy. Jejimi autory jsou historikové H. J. G. Beunders a H. H. Selier. Prvních sedm kapitol deskriptivně popisuje to, co se odehrálo mezi Nizozemskem a Německem v letech 1945 až 1980. Předmětem pozorování je normalizace poválečných nizozemsko-německých vztahů v daném časovém období. Tato publikace se staví kriticky k tzv. nizozemskému „Calimero-komplexu“, postojí malé země, která neustále klade požadavky na svého velkého souseda, aby si vydobyla svou důležitost. Poslední čtyři kapitoly se jen velice vzdáleně dotýkají německo-nizozemských vztahů, a proto mi není jasné, proč je autoři do své knihy zařadili.

„Můžeme být ještě antiněmečtí?“⁶ je název sborníku čtyř esejí, které se zabývají tématem, které je obsaženo v názvu. Sborník vyšel již v roce 1965 a tím je jednou z nejstarších publikací interpretující německo-nizozemské vztahy po druhé světové válce, kterou jsem v Nizozemsku zaznamenala. Všichni autoři ještě prožili okupaci své země, a tak měli v šedesátých letech velice kritický postoj k Německu a obavy zda se v Německu opravdu upevnila demokracie.

„Dva sousedé, dvě kultury“⁷ je název velice zdařené knihy o Nizozemsku a Německu od H. W. von der Dunka. Von der Dunk se zabývá nejnovějšími dějinami obou zemí a poukazuje na skutečnost, že nejenom Německo, ale ani Nizozemsko nemá neposkvrněnou minulost (Indonésie). Důležité je vnímání dvou odlišných politických tradic. Kniha vychází především z vyhodnocení nejnovějších článků denního tisku a časopisů.

Kromě odborných knih vychází pravidelně celá řada odborných esejí, článků a úvah na téma německo-nizozemské vztahy. Protože není možné jmenovat všechny sborníky, pokusím se zmínit alespoň o těch nejdůležitějších.

⁵ Argwaan en profijt. Nederland en Duitsland 1945–1981.

⁶ Mogen wij nog anti-Duits zijn?

⁷ Twee buren, twee culturen.

Centrum nizozemských studií při univerzitě v Münsteru vydává pravidelně svou ročenku, která obsahuje články týkající se všech oblastí německo-nizozemského vztahu. Ročenka vychází v němčině a jejím vydavatelem je profesor Horst Lademacher, který působil jako ředitel Centra nizozemských studií v Münsteru. Jeho funkci v roce 1999 převzal nizozemský profesor Friso Wielenga. Ročenka poslouží především těm, kteří hledají informace o konkrétních aspektech německo-nizozemských vztahů.

V tematické řadě „Studie o mezinárodním výzkumu učebnic“⁸ vydávané institutem Georga Eckerta v Braunschweigu vyšel v roce 1988 svazek věnovaný Německu a Nizozemsku. Kromě dalších příspěvků je zde uveden, často citovaný esej „Existuje ještě resentment...?“⁹ autorů J. C. Hesse a F. Wielenga. Tento esej je velice výstižnou interpretací německo-nizozemských vztahů komentující nejdůležitější události, které se odehrály mezi oběma zeměmi po roce 1945.

Důležitou publikací, která podrobně hodnotí pouze ekonomické vztahy Německa a Nizozemska je publikace „Faktor Německo“¹⁰. Dvojjazyčně vydaná zpráva, kterou zpracovala ‚vědecká rada pro vládní politiku v Nizozemsku‘, byla určena především potřebám nizozemské vlády. Spojitost ekonomických vztahů je zachycena do roku 1982.

Články na téma německo-nizozemské vztahy najdeme především v těchto odborných časopisech: německá „Aussenpolitik“ a nizozemský „Internationale Spectator“ – časopis, který vydává Institut Clingendael a věnuje se mezinárodním vztahům.

Publikace věnující se německo-nizozemským vztahům v 90. letech 20. století

Toto nejnovější období je zpracováno v člancích, esejích a úvahách. Jedním z nejdůležitějších pramenů pro interpretaci těchto vztahů jsou noviny články. Institut Clingendael vydal dvoudílný sborník, kde jsou shromážděny výstřižky z nizozemských a německých novin z let 1992–1996. Pod vedením R. Aspeslaha (vedoucí německé sekce) vydal institut Clingendael několik sborníků k aktuálním otázkám vztahu Nizozemska a Německa.

Vzhledem k tomu, že sborníky obsahují eseje nebo kratší statě jsou velice aktuální a autoři mají možnost tímto způsobem reagovat na nejno-

---

⁸ Studien zur internationalen Schulbuchforschung.

⁹ Gibt es noch Ressentiments...?

¹⁰ Faktor Deutschland.

vější fenomény v německo-nizozemských vztazích. Německý časopis „Zeitschrift zur politischen Bildung“ věnoval v roce 1997 celé své číslo německo-nizozemským vztahům.

V roce 1995 vydala Zemská centrála politického vzdělávání Severního Porýní-Vestfálska sborník pod názvem „Nerozumím? Obraz Německa v Nizozemsku“¹¹. Znamí autoři ve svých příspěvcích hodnotí německo-nizozemské vztahy v současnosti.

Poslední sborník, který bych chtěla zmínit je tematická řada „Nachbarn“. Tuto publikaci vydává v německém jazyce tiskové a kulturní oddělení Nizozemského velvyslanectví v Bonnu. Každý díl je zaměřen na určitý problém týkající se Nizozemska a Německa. Například v roce 1997 vyšel díl „Nizozemci, Němci a sjednocení Evropy“.

1. Okupace Nizozemska a druhá světová válka

10. května 1940 v ranních hodinách přepadly německé ozbrojené síly Nizozemsko. Německá armáda vstoupila do Nizozemska, aniž by mu předtím Německo vyhlásilo válku. Pro Nizozemsko to byl veliký šok, který nikdo neočekával. Všeobecně se doufalo, že Nizozemsko zůstane neutrální jako v době první světové války.

Nizozemská armáda dokázala bránit Nizozemsko pouze pět dní. I když nizozemská mobilizace trvala již osm měsíců, nemohla nizozemská armáda déle bojovat proti silnější a lépe vyzbrojené německé armádě. Německo donutilo Nizozemsko ke kapitulaci po zcela zničujícím bombardování Rotterdamu.¹² Během celého období druhé světové války se na území Nizozemska neodehrály skoro žádné válečné boje. Pouze ke konci války v září 1944 bojovali spojenci u Arnheimu a osvobodili tak jižní část Nizozemska.¹³

Takto bylo Nizozemsko nacistickým Německem přepadeno, posléze dobyt a nacisté ho začali rychle obsazovat. 18. května 1940 podepsal Hitler dekret, kterým změnil Nizozemské království v „Říšský komisariát Nizozemsko“¹⁴. Nizozemci, jako bratrský germánský národ, měli pro nacisty sehrát partnerskou úlohu při budování „nového pořádku“ v Evropě.

¹¹ Kannitverstan? Deutschlandbilder aus den Niederlanden.

¹² Blom, J. C. H.: Die Niederlande im Zweiten Weltkrieg. S. 52.

¹³ Tamtéž. S. 53.

¹⁴ Reichskommissariat Niederlanden.

A. Seyss-Inquart byl dosazen do funkce říšského komisaře. Tomuto národnímu socialistovi z Rakouska byli podřízeni čtyři generální komisaři. Byli to F. Wimmer, H. Fischböck, H. A. Rauter a F. Schmit.

Německá administrativa plnila v Nizozemsku úlohu jakési dohlížecí správy. Výjimku v tomto případě tvořila policie, která převzala plnou zodpovědnost za dění na obsazeném nizozemském území. Vzhledem k tomu, že nizozemská vláda odešla do Londýnského exilu a parlament byl rozpuštěn, pravomoce v těchto záležitostech převzal říšský komisař. Byly zřízeny i nové orgány jako například v oblasti propagandy a národního vzdělávání. Nacističtí okupanti sledovali v Nizozemsku dva cíle: nacistickou a hospodářské využití (exploatace) Nizozemska.¹⁵

Nizozemské obyvatelstvo mělo být zcela získáno pro nacismus, společnost měla být uspořádána podle nacionálně-socialistických zásad a židovské obyvatelstvo z ní zcela odstraněno. Hospodářství a pracovní síla z Nizozemska měly být využity pro potřeby říše a její válečné záměry. Německé a nizozemské hospodářství mělo být propojeno. Tento záměr způsobil, že Nizozemsko bylo ekonomicky vyčerpáno. Z devíti milionového nizozemského národa bylo v Německu 700 000 obyvatel totálně nasazeno.¹⁶ Infrastruktura země byla koncem války z velké části zničena.

Němečtí okupanti začali po obsazení Nizozemska velice rychle řešit tzv. židovskou otázku. Obyvatelé Nizozemska židovského původu tvořili před rokem 1940 1,5 % celkové populace. Podle příkazu okupační moci byla vytvořena Židovská rada, v jejímž vedení stály dvě vážené osobnosti nizozemského židovského obyvatelstva (A. Asscher a D. Cohen).¹⁷ Židovská rada zodpovídala za registraci i deportaci. Většina deportovaných židů prošla nejprve nizozemským táborem Westerbork.

Proti deportacím židovského obyvatelstva bylo během okupace zorganizováno několik protestních akcí. Jako byla například amsterdamská stávková v roce 1941, která zastavila celý chod města. Přesto bylo z celkového počtu 140 tisíc osob, které byly označeny za „Volljuden“, 100 tisíc zavražděno v koncentračních táborech. Touto děsivou statistikou se řadí Nizozemsko na jedno z předních míst mezi okupovanými evropskými zeměmi.¹⁸

---

¹⁵ Blom, J. C. H.: Die Niederlande im Zweiten Weltkrieg. S. 55.

¹⁶ Tamtéž. S. 57.

¹⁷ Tamtéž. S. 57.

¹⁸ Hirschfeld, G.: Die Niederlande und der Zweite Weltkrieg. S. 33.

K zamýšlené nacifikaci nizozemského národa použili nacisté nizozemskou politickou stranu „Nacionálně socialistické hnutí“¹⁹. Tato strana označovaná často podle jejího vůdce jako Mussertovo hnutí (A. A. Mussert) nebyla před okupací velmi populární. V posledních předválečných volbách získala pouze 4 % voličských hlasů.²⁰ Během okupace byla jedinou povolenou politickou stranou. Počet jejích členů se od příchodu nacistů do země zvýšil z 30 000 na 80 000.²¹

V zimních měsících na přelomu let 1944–1945 se snížila produkce nizozemského hospodářství na 25 % produkce z roku 1938. Zhroucení dopravního systému v tomto období vedlo ke zhroucení zásobování. V zimě roku 1945 zemřelo na podvýživu v okolí měst Amsterdam, Utrecht, Rotterdam, Den Haag 20 000 obyvatel.²²

Osvobození Nizozemska od nacistických okupantů začalo na jihu země v září roku 1944. Celý stát osvobodili spojenci. 5. květen 1945 – toto datum, kdy oficiálně došlo k německé kapitulaci, se stal dnem osvobození i státním svátkem Nizozemska.

2. Poválečná situace ve vztahu Nizozemska k Německu

2.1 Anexe nebo korekce hranic?

Pětileté období okupace Nizozemska nacistickým režimem zanechalo tuto zemi katastrofálně vydrancovanou a ekonomicky vyčerpanou. Kromě těchto skutečností, nechali nacisté zatopit velkou část nizozemského pobřeží v provinciích Holland a Zeeland. Zatopení a tudíž zničení této půdy mělo zabránit spojencům vylodění na nizozemských březích, kterého se v roce 1944 okupanti obávali. Pro rozlohou malou, ale lidnatou zemi, jakou je Nizozemsko, bylo získávání nové půdy tzv. poldrů, životně důležité. Nizozemsko tak po staletí rozšiřovalo rozlohu své země.

Tyto územní a ekonomické škody způsobené nacisty, měly být kompenzovány anexí německého území. Anexe měla být provedena v nizozemsko-německých hraničních oblastech.

---

¹⁹ Nationaal Socialistische-Beweging.

²⁰ Blom, J. C. H.: Die Niederlande im Zweiten Weltkrieg. S. 61.

²¹ Tamtéž. S. 61.

²² Hirschfeld, G.: Die Niederlande und der Zweite Weltkrieg. S. 35.

Diskuse o anexi německého území byla spolu s otázkou Indonésie²³, nejdůležitějším předmětem nizozemské zahraniční politiky v období bezprostředně po skončení druhé světové války. Anexe německého území byla jedním z prvních fenoménů německo-nizozemských poválečných vztahů a tudíž je i ovlivnila.

Tato kapitola má podat přehled toho, co se událo od konce války do 23. dubna 1949, kdy na německé území vstoupila nizozemská armáda a zabrala území okolo vesnic Elten a Tudderren. Dále se bude zabývat otázkou, proč z původně plánované rozlohy 1750 km² s 119 000 obyvateli zabralo Nizozemsko pouze rozlohu 70 km² s 10 000 obyvateli, kterou v roce 1963 Spolkové republice z velké části opět vrátilo. I když anexe německého území byla především německo-nizozemský problém, byl ovlivněn mezinárodní situací, která byla poznamenána vznikem studené války. Proto zde vyvstává otázka, zda Nizozemsko mohlo v této záležitosti jednat samostatně, a nebo bylo ovlivněno vítěznými mocnostmi? Při hodnocení těchto událostí bychom také neměli zapomenout, že probíhaly právě v době, kdy samo Nizozemské království vedlo válku proti své bývalé kolonii – Indonésii.²⁴

O poválečném zabrání části německého území, uvažovala již nizozemská exilová vláda před ukončením války s Německem. V říjnu 1944 zaslala exilová vláda spojencům nótu, ve které si vyhrazovala právo na anexi části německého území jako náhradu za ekonomické a územní škody způsobené nacisty.²⁵ Nizozemský požadavek anexe se u velkých spojeneckých mocností setkal s podporou.

10. listopadu 1944 vydal jménem britské vlády C. R. Attlee prohlášení, že všechny teritoriální požadavky Nizozemska, chápané jako odškodnění Velká Británie podpoří a Nizozemsko s tím může počítat.²⁶ Jediní Sověti (jedni ze tří velkých mocností) se stavěli k anexi německého území Nizozemskem zdrženlivě a nedávali najevo svůj postoj v této věci. Pravděpodobně to bylo proto, že se tato anexe netýkala sovětské zóny Německa a tímto, na rozdíl od Polska, se stala pro Sovětský svaz nezajímavou. Zabrání německého území Nizozemskem se týkalo výhradně britské okupační zóny. Později se nizozemská exilová vláda v Londýně rozhodla, aby

²³ 1945–49 probíhala nizozemské intervence proti Indonésii.

²⁴ Malá Československá encyklopedie. S. 583.

²⁵ Schaper, H. A.: „Wij willen zelf niet Mönchen-Gladbach!“ S. 261.

²⁶ Tamtéž. S. 261.

otázku rozsahu projednal nový kabinet, jenž vznikl už v osvobozeném Nizozemsku.

24. června 1945 vystřídal exilovou vládu nový kabinet vedený sociálními demokraty Schermerhornem a Dreesem. Drees, který sestavil první poválečný kabinet, byl odpůrcem anexe německého území a tento názor zastával již během okupace Nizozemska nacisty. V Schermerhorn-Dreesově kabinetu zaujal místo ministra zahraničních věcí E. N. van Kleffens. Van Kleffens byl bezpartijní a původně a principiálně byl proti zabrání německého území, ale od října 1944 se z něj stal jeho silný zastánce. Van Kleffens se nejprve obával nepokojů, které by bývaly mohly vzniknout mezi obyvateli na německém území obsazené Nizozemskem. Potom co se van Kleffens dozvěděl o zatopení nizozemských oblastí, viděl obsazené části německého území jako vhodnou kompenzaci za vzniklé škody.

Postoj politických stran nizozemského parlamentu k anexi se výrazně lišil. Sociální demokraté ji odmítali již od počátku. Považovali anexi za morálně, politicky a ekonomicky nevhodnou. Naproti tomu katolické kruhy byly jejími jasnými zastánci. Nizozemské protestantské a liberální kruhy se chovaly v tomto případě zdrženlivě. Neboť v prvním poválečném kabinetu zasedali jak sociální demokraté, tak katolická a liberální strana, bylo velice obtížné v tomto případě najít koncensus. Tento názorový rozdíl ve vládním kabinetu měl být překlenut dočasným rozhodnutím v tom smyslu, že otázka odškodnění Nizozemska anexí části německého území, má zůstat dočasně otevřená. Vláda chtěla zjistit postoj veřejnosti k tomuto problému.

2.1.1 Postoj veřejnosti

Již v červnu 1945 propukla diskuse o anexi německého území. K formování veřejného mínění přispělo zničení Nizozemska nacisty a tzv. hladová zima roku 1945. Potlačené emoce během okupace se projevíly v nesčetných článcích a publikacích, které začaly vycházet ihned po osvobození. Přibližně 80 % autorů článků se přiklánělo k anexi.²⁷

Důležitou roli při propagandě anektování hrál „Nizozemský výbor pro rozšíření území“²⁸, který byl založen 18. července 1945. Předsedou tohoto výboru byl zvolen J. van den Broek, který byl během války ministrem fi-

²⁷ Schaper, H. A.: „Wij willen zelfs niet Mönchen-Gladbach!“ S. 261.

²⁸ Nederlandsch Comité voor Gebieduitbereiding.

nancí a již v Londýně byl zastáncem anexe.²⁹ Výbor se pokusil vystavět v zemi síť místních podvýborů. Na podzim roku 1945 existovaly již desítky podvýborů, které aktivně organizovaly shromáždění. Vedoucí osobnosti pocházely většinou z podnikatelské oblasti, ale byly mezi nimi i vysocí úředníci nebo osobnosti z univerzitních kruhů. Výbory byly finančně podporovány i některými nizozemskými podniky (např. F. Philips věnoval 20 000 guldenů, Billiton, KLM, Centrale Suiker Maatschappij, Lever Brothers věnovaly každý 5000 guldenů).³⁰ Přesto se z této aktivity, některých oblastí společnosti, nestalo masové hnutí za obsazení německého území.

Klíčovou postavou při založení výboru pro rozšíření území byl výše zmíněný ministr zahraničních věcí Van Kleffens. Van Kleffens byl toho názoru, že rozhodnutí by se neměla odkládat a Nizozemsko by mělo vznést své požadavky vzhledem k německé hranici co nejdříve, neboť později by mohly být jeho nároky opomenuty.³¹ Van Kleffens předložil svým kolegům návrh požadavků na připojení území o rozloze cca 7000 km² (včetně východního Fríska), které se táhlo podél nizozemských severních provincií. Další částí návrhu bylo jižní území (3500 km²), které bylo menší, ale zato s hustším osídlením. To se rozkládalo západně od Rýna. Velikost těchto dvou území dohromady se rovnala rozloze jedné třetiny Nizozemska.³² Počet obyvatel činil asi jeden a půl milionu. Podle Van Kleffense mělo být toto obyvatelstvo během tří let z nového nizozemského území vystěhováno. Jedinou výjimku měly tvořit tzv. cenné elementy jako například horníci.

Protože se názory na rozsah anexe německého území mezi nizozemskými politiky zřetelně lišily, dal kabinet podnět k založení nezávislé komise, která by tuto situaci odborně posoudila. Z výsledků komise vyplývalo, že by pro Nizozemsko byla výhodnější anexe v menším rozsahu. Komise doporučovala, aby Nizozemsko raději usilovalo o využívání některých ekonomických objektů v Německu (např. doly, vysoké pece, lesy atd.).³³

2.1.2 Přejít od anexe ke korekci hranic

Začátkem roku 1946 byla provedena anketa o podpoře anexe mezi nizozemským obyvatelstvem. 45 % dotazovaných byli zastánci anexe, 41 %

²⁹ Bogaarts, M. D.: Land in zicht? S. 3.

³⁰ Schaper, H. A.: „Wij willen zelfs niet Mönchen-Gladbach!“ S. 262.

³¹ Tamtéž.

³² Bogaarts, M. D.: Land in zicht? S. 5.

³³ Schaper, H. A.: „Wij willen zelfs niet Mönchen-Gladbach!“ S. 263.

dotazovaných byli odpůrci, zatím co 11 % dotazovaných hájilo mandát Nizozemska nad částí německého území, který nabízel Nizozemsku Velká Británie.³⁴ Z tohoto přehledu vyplývá, že v této době anexi podporovala ještě většina nizozemských obyvatel.

Protože nizozemské politické vedení považovalo problém anexe německého území za celonárodní, chtělo konečné rozhodnutí přenechat prvnímu svobodně zvolenému parlamentu.

První poválečné volby v Nizozemsku se konaly 16. května 1946. Nový kabinet vznikl na základě spolupráce mezi katolickou stranou (KVP) a sociálními demokraty (PvdA). Ministerským předsedou se stal předseda KVP Beel. Post ministra zahraničí v „římsko-rudém kabinetu“³⁵ zastával bezpartijní C. G. W. H. Baron van Boetzelaer van Oosterhout. Na rozdíl od svého předchůdce Van Kleffense byl jasný odpůrce anektování německého území. Škody, které nacisti v Nizozemsku způsobili, nepředstavovaly pro něj pádný důvod k anexi německého území. Důležitější bylo pro jeho úřad v těchto záležitostech americké stanovisko.

Nový kabinet vedl diskuse o možné anexi německého území již několik týdnů po svém ustanovení. Z jednání kabinetu vzešel návrh, který již obsahoval konkrétní údaje o velikosti území, které chtělo Nizozemsko na německé straně připojit. Toto předpokládané území mělo rozlohu 4980 km² – což bylo 15,1 % rozlohy Nizozemska – a bylo obydleno 700 000 Němci.³⁶

Díky tomuto návrhu se Nizozemsko na mezinárodním poli stalo nepřímo stranou sporu mezi Francií na jedné straně a Spojenými státy a Velkou Británií na straně druhé. Vysokými anexními požadavky tak Nizozemsko podpořilo postoj Francie, jejíž záměr byl, Německo ekonomicky vyčerpat. Spojené státy a Velká Británie naproti tomu usilovaly o rychlý ekonomický rozvoj Německa a to bylo životně důležité i pro nizozemskou ekonomiku.

Tyto skutečnosti ovlivnily nizozemskou domácí politiku natolik, že i přesto, že většina ministrů byla pro přijetí původního návrhu, bylo započato s vypracováním nového a mírnějšího návrhu korekce hranic.

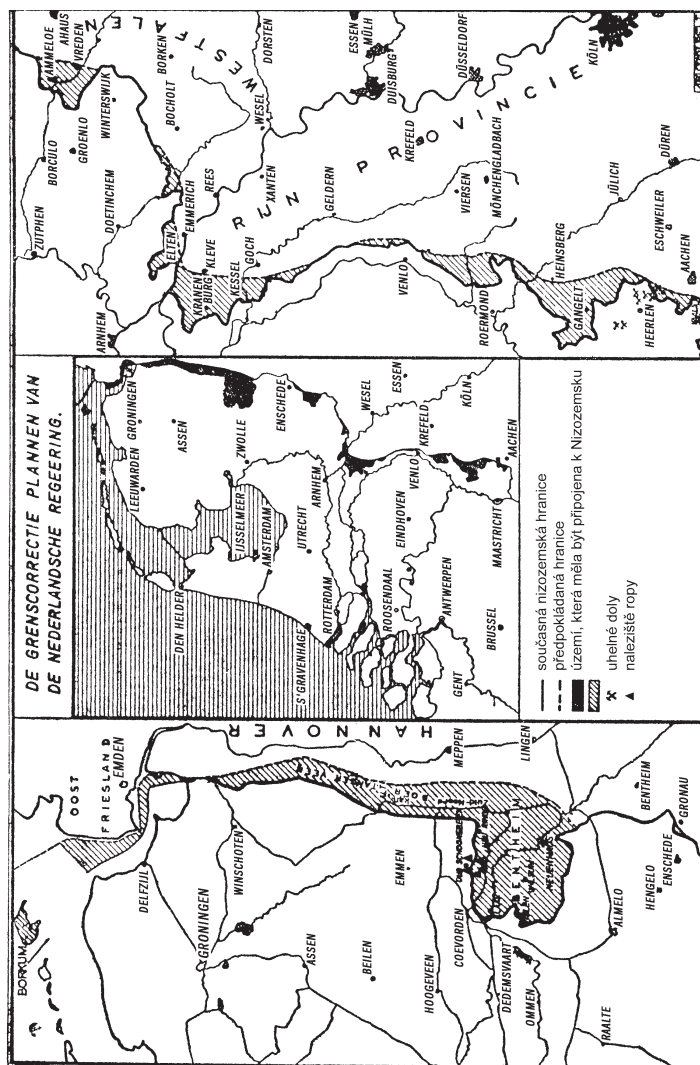
Odborná komise místo anexe území navrhovala ve svém novém zpracování nizozemských nároků, získání ekonomických koncesí v Německu. Ty měly být dočasné a tudíž by nebyly trvalou zátěží pro formování

³⁴ Bogaarts, M. D.: Ressentiment en realiteitszin in Nederland 1945–1950. S. 19.

³⁵ Bogaarts, M. D.: Land in zicht? S. 2.

³⁶ Schaper, H. A.: „Wij willen zelfs niet Mönchen-Gladbach!“ S. 265.

Nizozemské územní požadavky z října roku 1946
rozloha 1750 km² s 119 tisíci obyvateli

Historický archiv čís. 803 s. 6934

pozdějšího nizozemsko-německého vztahu. Nizozemsko by se také vyhnulo nesnázím s problémem menšin, který by tímto mohl vzniknout.

Po několika zasedáních kabinetu byl vypracován nový návrh na korekci hranic. Tento návrh byl výraznou redukcí toho předchozího: zahrnoval území o rozloze 1750 km² s 119 000 obyvateli.³⁷ Z tohoto návrhu také vypadla velká města na německých hranicích jako Emmerich a Kleve.

24. října 1946 se sešla společně první a druhá komora generálních stavů (Het Comité Generaal). Byla to výjimečná politická událost, která se pak opakovala jen několikrát v poválečné historii Nizozemska. Na této schůzi se za zavřenými dveřmi projednával vládní návrh. Kritika vládního návrhu přišla především ze strany KVP, která se domnívala, že Nizozemsko by mělo anektovat mnohem větší část německého území. Proti jakékoliv anexi německého území vystupovali nizozemští komunisté. V podstatě žádné z parlamentních stran se nedostával potřebný entusiasmus vůči plánované změně hranic.

Pro „Nizozemský výbor pro rozšíření území“ byly výsledky těchto jednání zklamáním. Potom co kabinet neustoupil ani požadavkům ze strany KVP, bylo jasné, že boj o rozsáhlou nizozemskou anexi je ztracen. Ani podpora veřejného mínění nestoupala, ale spíše klesala. Podle průzkumů bylo 41 % dotazovaných zastánci rozhodnutí Beelova kabinetu, zatímco 22 % bylo proti, 7 % se zdrželo hlasování a 25 % nemělo na tuto otázku žádný názor.³⁸

2.1.3 Reakce přicházející ze zahraničí

V listopadu 1946 zveřejnila nizozemská vláda své ekonomické a teritoriální požadavky vůči Německu. Tyto požadavky byly zaslány všem světovým mocnostem formou memoranda. Všechny nizozemské územní nároky vůči Německu se týkaly zóny obsazené Brity. Ve Velké Británii probíhala parlamentní jednání, po kterých se ukázalo, že britská strana musí nizozemské požadavky odmítnout, nebo při nejmenším pozastavit. Důvody byly ekonomického charakteru. Bylo známo, že roční produkce uhlí z oblasti, které mělo získat Nizozemsko, byla okolo 1 milionu tun. Tzv. „ekonomické objekty“ produkovaly ročně 9,5 milionů DM. Tímto by došlo v britské zóně k citelným ekonomickým ztrátám, což by bylo velice nevýhodné i pro Velkou Británii.

³⁷ Tamtéž. S. 265.

³⁸ Schaper, H. A.: „Wij willen zelfs niet Mönchen-Gladbach!“ S. 267.

Spojené státy byly proti nizozemským požadavkům, neboť ty by znamenaly velkou zátěž pro západoněmeckou ekonomiku. Podle Byrnesa byla korekce hranic pouze „minor rectifications...involving few people“.³⁹ Americký State Department vypočítal, že stejný výsledek přinese korekce hranic, která přičlení k Nizozemsku místo 119 000 jen 35 000 Němců.

Jedinou mocností, která plně podpořila nizozemské požadavky, byla Francie. Po obdržení nizozemského memoranda dala Francie najevo, že počítala s dalekosáhlejšími nároky Nizozemska na Německo. Toto stanovisko nezaujímala Francie z důvodů nějakých zvláštních sympatií chovajících k Nizozemsku, ale vycházela z politických záměrů v oblasti Porúří a Porúří.

Na konferenci v Moskvě v roce 1947 byly projednávány teritoriální požadavky sousedů Německa pouze všeobecně. Nizozemsko předložilo jedny z nejrozsáhlejších návrhů teritoriálních změn vůbec.

V únoru 1948 byla otevřena Londýnská konference o budoucnosti Západního Německa. Na konferenci zasedaly Spojené státy, Velká Británie Francie a o tři dny později se připojily státy Beneluxu. Kromě projednávání bezpečnostní smlouvy se měly dostat do programu konference i teritoriální nároky Nizozemska. Během konference se již velice brzy ukázalo, že právě počínající studená válka, výrazně zmenšila možnost na prosazování nizozemských teritoriálních požadavků. Západní Německo se mělo stát součástí západní Evropy, a proto bylo nutné, aby bylo s ní, jak politicky tak ekonomicky propojeno. Nicméně nizozemská delegace se stále pokoušela prosadit požadavky, s kterými na konferenci přijela.

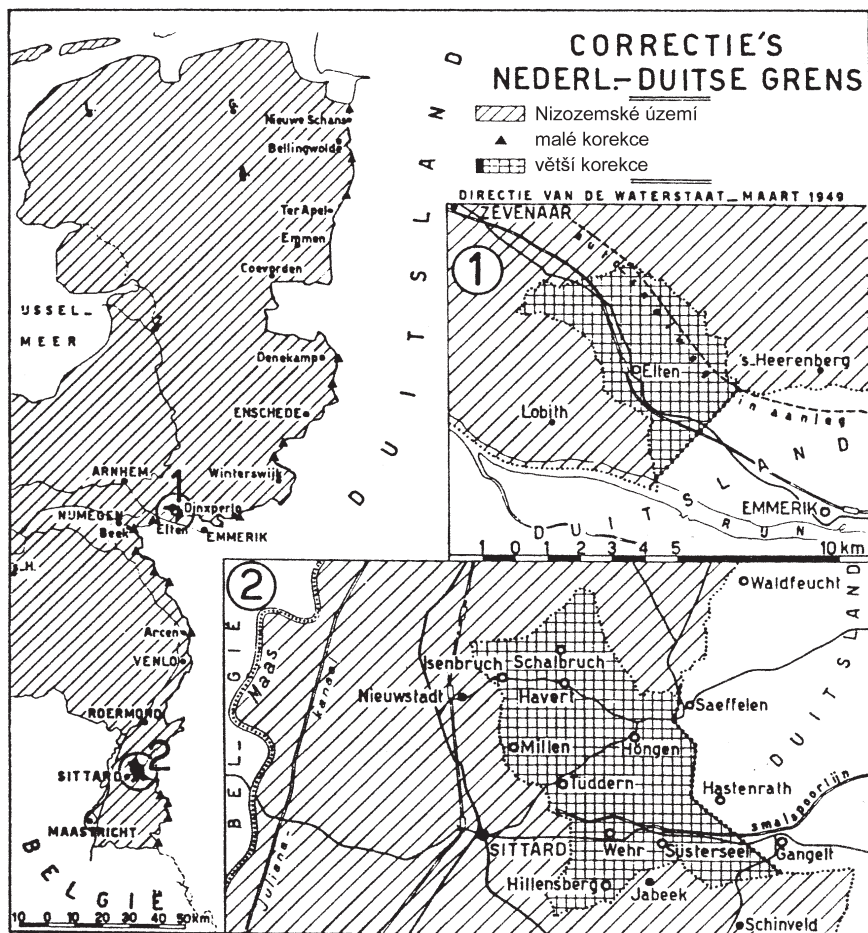
Druhá fáze rozhovorů Londýnské konference začala po přerušení v březnu téhož roku. Tyto rozhovory ukončily všechny nizozemské představy o získání rozsáhlé části německého území. Americká delegace odmítala přijmout jak teritoriální, tak ekonomické nároky Nizozemska. Britové se připojili k tvrdé linii zastávané Američany. Vyjednávací pozice Nizozemska v tomto okamžiku byla velice slabá. Nizozemsko nemohlo riskovat přerušení strategických (obránná situace) a ekonomických (Marshallův plán) vztahů se Spojenými státy.

Během konference došlo k ustanovení pracovní skupiny, která měla prověřit všechny korekce hranic, které by nebyly viditelnou ekonomickou ztrátou pro Německo.

---

³⁹ Tamtéž. S. 267.

Nizozemská korekce hranic z 23. dubna 1949

V červenci 1948 začala v Paříži jednání této pracovní skupiny. Z instrukcí nizozemské delegace vyplývalo, že vláda ještě doufala v rozsáhlejší korekce hranic a nechtěla se jich vzdát. Během pařížských jednání bylo Nizozemsko nuceno ustoupit v 53 případech anexe zahrnující části německého území.

Konečným výsledkem jednání v Paříži se stalo rozšíření nizozemského území v na úkor Německa o 70 km² s 10 000 obyvateli. Z původně čtyř „velkých korekcí“ hranic, mohlo Nizozemsko provést jen dvě. Tyto dvě korekce hranic se týkaly oblastí u městečka Elten a Tudderem.⁴⁰

Výsledky z Paříže byly takovým zklamáním pro Nizozemsko, že se v Haagu diskutovalo o nepřijetí pařížských rozhodnutí. Hirschfeld, poradce nizozemské vlády pro ekonomické záležitosti týkající se německé problematiky, komentoval výsledky jednání v Paříži takto: „Co je nám nabídnuto je spropitné, vlastně méně než spropitné, proto budou s korekcí hranic jen potíže“.⁴¹

Po zveřejnění výsledku o korekci hranic se v západním Německu spustila vlna protestů proti nizozemským snahám o získání části německého území. 20. ledna 1949 napsal německý týdeník Die Zeit: „...řeč je o zfalšování hranic na místo úpravy hranic a nizozemský ‚kleinräumige Imperialismus‘ není o nic víc přitažlivý a nespravedlivý, než Hitlerův ‚Grossraum Imperialismus‘“.⁴² Političtí představitelé budoucí spolkové země Severní Porýní-Vestfálsko, zaslali protestní dopis adresovaný nizozemskému premiérovi Beelovi.⁴³

Kromě Německa kritizoval teritoriální požadavky Nizozemska i belgický ministr zahraničních věcí P. H. Spaak. Spaak se domníval, že členové Beneluxu by se společně měly snažit o ekonomický rozvoj Německa, rozsáhlé anexní požadavky mohly být pouze zdrojem napětí.⁴⁴ Belgie a Lucembursko se svých teritoriálních nároků na Německo vzdaly.

2.1.4 Reakce nizozemské politické scény

Protesty přicházející z Německa hrály důležitou roli při debatě nizozemských Generálních stavů. V prohlášení z druhé komory Generálních

⁴⁰ Bogaards, M. D.: Land in zicht? S. 13.

⁴¹ Schaper, H. A.: „Wij willen zelfs niet Mönchen-Gladbach!“ S. 270.

⁴² Tamtéž. S. 269.

⁴³ Bogaards, M. D.: Ressentimenten en realiteitszin in Nederland 1945–1950. S. 22.

⁴⁴ Tamtéž. S. 23.

stavů se hovořilo o „vážném zklamání“. Její členové poukazovali na to, že ani v Německu ani u okupujících mocností neexistuje vědomí o tom, co nacistické Německo během okupace Nizozemska provedlo.⁴⁵ Vedle všeobecného konstatování se názory jednotlivých poslaneckých klubů rozcházel. Poslanecký klub KVP byl stále přesvědčen o správnosti požadavku na rozsáhlou korekci hranic, podaného před dvěma a půl roky. PvdA viděla v korekci hranic překážku při budování západoevropské spolupráce za účasti Německa. Výchozím bodem pro poslanecký klub PvdA byla nově se rozvíjející, konstruktivní politika Západu vůči Německu.

Výsledek hlasování o návrhu zákona obsahující úpravu hranic v druhé komoře byl: 54 pro a 24 proti. Později po několika debatách a projevech nového ministra zahraničí D. U. Stikkaera hlasovala první komora generálních stavů 25 pro a 17 proti. Kromě tří opozičních stran hlasovalo šest členů vládních stran proti (dva za PvdA, dva za KVP a dva za CHU). 23. dubna 1949, po odhlasování zákona v první komoře, předala britská okupační zpráva německé území Nizozemskému království.

Po připojení území nebyl problém hranic mezi Nizozemskem a Německem ještě zdaleka u konce. Západoněmecká strana vyvíjela neustálý nátlak na nizozemskou stranu, aby Nizozemskem anektovaná území opět připadla Německu.⁴⁶ Anektovaná území se stala předmětem jednání o „Všeobecné smlouvě“, která měla vyřešit poválečný vztah mezi Nizozemskem a Německem. V roce 1960 došlo opravdu k uzavření dohody mezi oběma státy o navrácení velké části anektovaného území zpět Německu. Výsledek zněl, že z 6931 anektovaných hektarů půdy si Nizozemsko ponechalo jen 541 ha a tím navrátilo Německu 96 % oblastí, které v roce 1949 zabralo.

2.2 Vypovězení německého obyvatelstva z Nizozemska po roce 1945

Další událostí, která výrazně ovlivnila německo-nizozemské vztahy po ukončení války, byly nizozemské plány na vysídlení říšských Němců žijících v Nizozemsku. Díky náladě v poválečné nizozemské společnosti a jejím antiněmeckým sklonům se všeobecně očekávalo vypovězení německého obyvatelstva z Nizozemska.⁴⁷

⁴⁵ Schaper, H. A.: „Wij willen zelfs niet Mönchen-Gladbach!“ S. 270.

⁴⁶ Bogaards, M. D.: Land in zicht? S. 14.

⁴⁷ Tamtéž. S. 14.

Plány na vypovězení říšských Němců žijících v Nizozemsku připravovala exilová vláda Nizozemska již během nacistické okupace. Krycí název akce pro vysídlení Němců byl „Black Tulip“.⁴⁸

Právně proti těmto záměrům Nizozemsku nestálo nic v cestě, neboť Nizozemsko a Německo v roce 1906 uzavřely oboustrannou dohodu, která toto umožňovala.⁴⁹ Podle této dohody bylo možné ukončit pobyt Němci nebo Nizozemci, pokud by narušoval společenský klid nebo státní bezpečnost daného státu. Bylo tedy nutné stanovit podmínky, které by naplňovaly skutkovou podstatu tohoto zákona a podle kterých měli být Němci vysídleni.

V létě roku 1945 byly ministerstvem spravedlnosti vydány směrnice, podle kterých se mělo rozhodovat o odchodu Němců z Nizozemska. Vypovězení měli být členové NSDAP, členové Německé fronty práce (Deutsche Arbeitsfront) a Německého národního blahobytu (Deutsche Volkswohlfahrt). Dále měli být vypovězeni Němci, kteří se během okupace Nizozemska veřejně hlásili k nacistickému hnutí a podporovali ho. Na podkladě písemných materiálů a svědectví rozhodoval o naplnění směrnic cizinecký úřad ve spolupráci s místní policií.⁵⁰

V květnu roku 1940 žilo v Nizozemsku 52 000 říšských Němců, koncem roku 1945 to bylo pouze 25 000 osob. Směrnicím vyhovovalo z 25 000 Němců 17 000, tedy více než polovina z celkového počtu.⁵¹ Na druhé straně byl povolen přechodný pobyt Němcům, kteří měli určitý postoj vůči Nizozemsku: ti co přišli před rokem 1940 a měli přátelský vztah k Nizozemsku, ti kdo se účastnili odboje. Speciální nařízení bylo vydáno pro politické uprchlíky.

Vystěhování německého obyvatelstva začalo v září roku 1946. Prvním městem se stal Amsterdam. V hlavním městě byla přítomnost Němců-cizinců nejméně žádaná.⁵² Určité osoby si mohly vzít si s sebou padesátikilové zavazadlo a peněžní obnos v hodnotě 100 guldenů. To, co zbylo po Němcích v Nizozemsku bylo prohlášeno za nepřátelský majetek, který měl být rozdělen mezi válkou postižené občany. Němci byli nejprve dopraveni do sběrných táborů u Nijmegen (Mariënbosch) a u Arnhemu (Avegoor). Odtud byli pak posíláni do britské zóny.

⁴⁸ Bogaards, M. D.: Land in zicht? S. 16.

⁴⁹ Het Vestigingsverdrag van 1906.

⁵⁰ Bogaards, M. D.: „Weg met de moffen“. S. 163.

⁵¹ Tamtéž. S. 160

⁵² Tamtéž. S. 165.

Postup Nizozemska v září 1946, se nezamlouval vítězným mocnostem, které obsadily Německo. Nejvíce se naplnění nizozemských směrnic obávali Britové, do jejichž zóny měli vypovězení Němci nejprve směřovat. Z těchto důvodů se začalo uvažovat o výměně vysídlenců za 100 000 v Německu žijících Nizozemců.

Aby se zaručila právní ochrana a vznikla široká platforma pro politické rozhodování spojenců, byla založena zvláštní poradní komise ve věci Němců-cizinců. Předsedou se stal člen PvdA a poslanec J. Schilthuis. Komise měla oznamovat ministerstvu spravedlnosti sporné případy vypovězení.

V období 1946–47 bylo vypovězeno 3000 Němců. Za tvrdé zimy v roce 1947 pozastavily okupující mocnosti nizozemské vysídlování Němců. Právě když se dohodlo Nizozemsko s mocnostmi o dalším vysídlení 10 000 Němců, zvedl se v Nizozemsku společenský a politický odpor proti vysídlovacím institucím. Protesty přicházely z katolických kruhů, roermondský biskup žádal zastavení vysídlování Němců a kardinál J. de Jong zaslal telegram na hraniční přechod s žádostí o zastavení transportů.⁵³

Reakce vlády na protesty katolické církve byla negativní. Ministerský předseda L. J. M. Beel (KVP) prosazoval řešení problémů s katolickou církví a trval na pokračování v transportech Němců z Nizozemska.

Po několika odhalených chybných vysídlení německých rodin, kdy matka byla nizozemského původu, přešla katolická církev na jaře 1948 do ofenzívy proti vládnímu vysídlování Němců. Vysídlení říší Němci upozornili na svou situaci a podmínky ve sběrných táborech v protestním dopise, který zaslali: organizaci Unesco, nizozemské princezně Juliáně, premiérovi Beelovi, Červenému kříži a americkému a britskému velitelskému vedení v Německu.

V tomto období let 1948–1949 byla situace díky sporům mocností výrazně pozměněná a západní spojenci odmítali vyjít Nizozemsku v otázce vysídlení Němců vstříc. Ještě v roce 1948 došlo k vysídlení tzv. „vysoce postavených nacistů“ z Nizozemska. Koncem roku 1948, po zaslání poslední protestní nóty církví nizozemské vlády, byly sběrné tábory pro Němce u Nijmegen a Arnhemu zrušeny a skupinové vysídlování zastaveno.

Dohromady bylo vysídleno z Nizozemska zpět do Německa pouze 3691 z původně zamýšlených 17 000 Němců.⁵⁴ V letech 1949–1950 odešly

⁵³ Bogaarts, M. D.: *Ressentiment en realiteitszin in Nederland 1945–1950*. S. 16.

⁵⁴ Tamtéž. S. 17.

desítky Němců z Nizozemska dobrovolně, potom co jim bylo sděleno, že jsou v Nizozemsku „nežádoucí“.

2.3 Poválečné vyrovnání Nizozemska s Německem

Od založení Spolkové republiky Německo se nizozemská vláda zasažovala o integraci Německa do západoevropských struktur. Tato strategie měla západoevropské státy posílit proti sovětskému nebezpečí. Pevné zapojení SRN do západoevropských struktur mělo mít ochranný charakter proti sblížení Německa a Sovětského svazu, což by pro západní Evropu představovalo potenciální nebezpečí.⁵⁵

Vztahy mezi Nizozemskem a Německem se posunuly od nepřátelství k partnerským vztahům. Již začátkem padesátých let se stalo Německo nejdůležitějším hospodářským partnerem Nizozemska. V květnu 1955 po podepsání Pařížských dohod se stala Spolková republika členem NATO a tím i spojencem Nizozemska. Deset let po obnovení míru se prosazovala spolupráce mezi Německem a Nizozemskem na ekonomické a bezpečnostní úrovni velice rychle. Na vyřešení v této době čekaly bilaterální problémy pocházející z druhé světové války. Ty zůstávaly nevyřešeny ještě deset let po jejím ukončení.

V roce 1951 byl ukončen válečný stav a navázány diplomatické styky mezi oběma zeměmi. Nizozemsko a Německo čekal složitý úkol spadající do roviny bilaterálních vztahů, a to udělat tlustou čáru za válečnou minulostí.

Rozdíl v bilaterálních a multilaterálních vztazích Nizozemska k Německu komentoval v roce 1954 německý velvyslanec v Haagu Hans Mühlenfeld takto: „Myslím, že nizozemská vláda je stále ještě ovlivněna válečnou mentalitou, pokud se jedná o její postoj ke Spolkové republice Německo na bilaterální úrovni. Od této mentality se bez problémů oprostila na mezinárodní úrovni.“⁵⁶ Mühlenfeld chtěl poukázat svým výrokem na kvalitativní rozdíl mezi bilaterální a multilaterální rovinou německo-nizozemského vztahu.

Co tedy první polovině padesátých let bránilo v normalizaci bilaterálních vztahů mezi Německem a Nizozemskem? Jaké konkrétní záležitosti

⁵⁵ Wielenga, F.: *Streep onder het verleden?* Den Haag, Bonn en de Generalbereinigung van 1960/63. S. 63.

⁵⁶ Ich glaube, dass bei der niederländischen Regierung, soweit es sich um ihre Einstellung zur Bundesrepublik auf der bilateralen politischen Ebene handelt, noch recht viel von der Kriegsmentalität haften geblieben ist, von der sie sich auf der internationalen Ebene zweifellos freigemacht hat Wielenga: *Streep onder het verleden?* S. 42.

stály v cestě Nizozemsku a Německu, aby mohly udělat za společnou válečnou minulostí tlustou čáru?

1. Problém korekce hranic

Z dalekosáhlých plánů anexe hranic zůstaly malé korekce, které bylo Nizozemsko ochotno vrátit Německu nazpět výměnou za území v oblasti řeky Ems.⁵⁷ Hraniční území v oblasti řeky Ems mezi Nizozemskem a Německem bylo předmětem sporů mezi oběma státy ještě před druhou světovou válkou.

2. Odškodnění

Nizozemsko požadovalo odškodnění za uloupené cenné papíry a akcie během okupace nacisty.

3. Nepřátelský majetek

Již v roce 1945 byl zabaven majetek Němců pobývajících v Nizozemsku jako nepřátelský majetek. Jeho hodnota se v roce 1951 odhadovala na cca 450 milionů guldenů.⁵⁸ K tomu patřila i zemědělská půda v pohraniční oblasti patřící Nizozemsku, obdělávaná německými sedláky žijícími v Německu (cca 4400 ha). Nizozemsko zabralo tento majetek, jako odškodnění za škody způsobené za okupace nacisty. Německo se naopak snažilo o navrácení tohoto majetku zpět do Německa.⁵⁹

4. Individuální odškodnění nacistických obětí v Nizozemsku (Wiedergutmachung)

Ještě v první polovině padesátých let tento požadavek nebyl tak aktuální, ale po roce 1957 se stal centrálním tématem diskusí o celkovém vyrovnání mezi Nizozemskem a Německem.

5. Němečtí váleční zločinci

V roce 1955 bylo v nizozemském vězení 51 nacistických německých zločinců. Německo, jako u dalších západních zemích, naléhalo na jejich propuštění. Nizozemsko odmítalo Německu tyto zajatce vydat. Oba dva problémy zůstaly později mimo projednávání o vyrovnání obou zemí.

⁵⁷ Wielenga, F.: Streep onder het verleden? S. 43.

⁵⁸ Wielenga, F.: West-Duitsland:partner uit noodzaak. S. 414.

⁵⁹ Wielenga, F.: Sreep onder het verleden? S. 44.

6. Nizozemská účast na vnitřní německé rýnské plavbě

Tak jako problém hraničního území v oblasti řeky Ems, nebyl tento sporný bod přímo propojen s obdobím okupace Nizozemska. V tomto případě se Německo a Nizozemsko rozcházejí v interpretacích Aktu z Mannheimu (z roku 1868),⁶⁰ který zaručoval svobodnou plavbu po řece Rýnu.

V první polovině padesátých let se nedařilo projednávat tato témata, protože se Haag domníval, že Spolková republika neprokazuje dostatečnou odhodlanost vyjít Nizozemsku materiálně vstříc. Nizozemská vláda byla přesvědčená o svém morálním právu zchladit bilaterální styky s SRN, pokud se jí nedostane patřičného odškodnění. Naproti tomu Německo zastávalo názor, že nizozemská strana má až příliš vysoké nároky ohledně vyrovnání.⁶¹

Nizozemsko se snažilo, aby projednávání jednotlivých témat probíhalo odděleně. Obávalo se, že při společném řešení problémů by mohla německá strana dosáhnout snadněji svých požadavků (např. vrácení hraničních oblastí nebo vrácení části nepřátelského majetku).

Jediný úspěch, který byl dosažen, bylo založení meziparlamentní „Německé komise“⁶². Ta vznikla během návštěvy Adenauerova spolupracovníka Herberta Blankenhorna v Haagu v květnu 1954.⁶³ Předsedou komise se stal H. Eschauzier. V říjnu 1954 se komise rozdělila do šesti výborů, které se zabývaly jednotlivými tématy ohledně vyrovnání Nizozemska s Německem.

Se svými požadavky na Německo bylo Nizozemsko zcela izolováno od ostatních zemí.⁶⁴ Oproti Belgii, Lucembursku a Francii anektovalo Nizozemsko poměrně hustě osídlené německé příhraniční oblasti a nebylo pružné v otázce propuštění německých válečných zločinců.

V roce 1941 byla Němci zrušena devizová hranice mezi Německem a Nizozemskem. Díky tomuto nařízení se přesouval během války do Nizozemska německý majetek snadněji než do jiných okupovaných zemí. Po ukončení války došlo k rozsáhlému zabavení tohoto německého majetku a Spolková republika tak měla v tomto směru na Nizozemsko větší požadavky než u jiných zemí.

⁶⁰ Wielenga, F.: *Sreep onder het verleden?* S. 44.

⁶¹ *Tamtéž.* S. 44.

⁶² *Duitslandcommissie.*

⁶³ Wielenga, F.: *West-Duitsland:partner uit noodzaak.* S. 409.

⁶⁴ Wielenga, F.: *Streep onder het verleden?* S. 45.

Vyjednávací pozice Nizozemska byla ztížena malou podporou spojenců a tím, že SRN se stala po uzavření Pařížských dohod v květnu 1955 právoplatným spojencem západních mocností.

V září 1955 se vyslovil německý ministr zahraničních věcí H. von Brentano pro pokračování bilaterálních rozhovorů mezi Nizozemskem a Spolkovou republikou. Tento záměr německé vlády podporoval nizozemský velvyslanec v Bonnu A. Th. Lamping.⁶⁵ I když by nizozemská vláda uvítala návštěvu německého ministra zahraničí, byla v roce 1956 označena jako „krajně nevhodná“.⁶⁶ Důvodem pro obavy z této návštěvy byly nizozemské parlamentní volby a vládnoucí kabinet⁶⁷ si netroufal v posledním roce svého úřadování tuto, pro Nizozemsko tak citlivou otázku, projednávat. Nizozemsko tak zaostávalo za svými sousedy a spojenci. Belgie a Řecko se vyrovnaly s Německem v roce 1956, Dánsko již v roce 1955.

Začátkem roku 1957 se stalo na ministerstvu zahraničních věcí rychlé vyrovnání s Německem prioritou. Nizozemsko se obávalo změny německé vlády v nadcházejících zářijových volbách v roce 1957.⁶⁸ Nizozemský kabinet se nechtěl vzdát nároků na ekonomické odškodnění ze strany Německa a hraniční oblast v okolí řeky Ems chtěl získat výměnou za vrácení anektovaných pohraničních oblastí Elten a Tudderem v roce 1949.

Jako výchozí částka, která měla být vyplacena Nizozemsku ve smyslu odškodnění, byla suma 200 milionů DM. V roce 1957 se stala otázka odškodnění nacistických obětí zkomplikovala. Nizozemsko muselo v této záležitosti vyvíjet dvojí strategii. V lednu 1956 vydalo šest evropských zemí (Benelux, Francie, Velká Británie, Dánsko, Norsko a Řecko) na podnět Nizozemska protestní nótu proti vydání německých zákonů „Bundesergänzungsgesetz“ a „Bundesentschädigungsgesetz“.⁶⁹ Protest byl namířen proti tomu, že zákony neodškodňovaly oběti mimo Spolkovou republiku Německo. Oběti nacistického režimu žijících mimo území SRN neměly tedy nárok na odškodnění. Německo muselo při jednávání s Nizozemskem velice pečlivě vyjednávat, neboť přiznání jakéhokoliv odškodnění nizozemským obětem nacismu, by vyvolalo nároky u dalších pěti signatářů protestní nóty.

---

⁶⁵ Wielenga, F.: *Streep onder het verleden?* S. 46.

⁶⁶ *Tamtéž.* S. 47.

⁶⁷ Koalice PvdA, KVP, CHU.

⁶⁸ Müller, H.: *Dějiny Německa.* S. 439.

⁶⁹ Wielenga, F.: *Streep onder het verleden?* S. 48.

Potom co začala vyjednávání o tzv. „generálním vyrovnání“⁷⁰ se ukázalo, že není možné v krátké době očekávat výsledek. Jednání za nizozemskou stranu vedl mistr J. W. Beyen a za německou profesor E. Kaufmann. Jednání se dostala do slepé uličky, neboť Kaufmannovo vystupování na nizozemské straně vyvolalo iritace.⁷¹ Jednání s Kaufmannem připadalo nizozemské delegaci nevyrovnané, německý vyjednávač se povyšoval nad druhou stranu.⁷² Následující měsíce se vztah mezi vedoucími obou delegací zhoršil a klesl na nejnižší bod. Bývalý ministr Beyen charakterizoval Kaufmannovo chování při vyjednávání jako „agresivní a autoritativní“.⁷³ K tomuto se přidaly výrazné neshody v otázce korekce hranic v oblasti řeky Ems a tím došlo ke stagnaci ve vyjednáváních.

Ministerská rada komentovala německý postoj k vyrovnání s Nizozemskem jako malou zodpovědnost za vinu, kterou nesou Němci za materiální i nemateriální škody způsobené během okupace a tudíž se jednání zpomalila.

V lednu 1958 byl hlavní nizozemský vyjednávač Beyen jmenován velvyslancem v Paříži a tím skončila po 29 setkáních jeho činnost na německo-nizozemských jednáních. Nevýrazné úspěchy Nizozemska a odjezd Beyena do Paříže byly signálem pro nizozemského ministra zahraničních věcí Lunse (KVP), aby dal svým německým kolegům podnět pro vyjednávání na ministerské úrovni.

Von Brentano přistoupil na nizozemské požadavky a v září 1958 byl Kaufmann vystřídán ve své pozici R. Lahrem. Luns zvýšil morální tlak na Německo a poukazoval, „že na nizozemské straně se vychází z názoru, že Německo nabídlo možnost napravit to, co způsobilo enormní duševní a materiální utrpení jeho zemi během nacistické okupace“.⁷⁴ Kromě toho trval Luns na již dříve vyslovené částce na odškodnění obětí nacismu – 125 milionů marek. Tato částka byla vypočítána na základě kritérií z „Bundesentschädigungsgesetz“ a vyjadřovala pouze globální odhad počtu nizozemských obětí nacismu. Nizozemsko zvolilo jiný postup při jednáních s Německem. Nejprve se mělo dokončit bilaterální jednání o odškodnění nacistických obětí (Wiedergutmachung). Další dílčí témata v tomto vztahu měla být projednána a dořešena později.

---

⁷⁰ Wielenga, F.: Streep onder het verleden? „Generalbereinigung“. S. 48.

⁷¹ Wielenga, F.: Streep onder het verleden? S. 49.

⁷² Tamtéž. S. 49.

⁷³ Wielenga, F.: Streep onder het verleden? S. 49.

⁷⁴ Tamtéž. S. 52.

Po dalších nizozemsko-německých jednáních v roce 1959 informoval německý vyjednaváč Lahr ministra von Brentana, že Nizozemsko by mělo obdržet od Německa celkovou sumu 200 milionů marek (125 milionů na „Wiedergutmachung“ a 75 milionů na zaplacení dalších požadavků). Jako krajní možnou sumu označila německá strana 225 milionů marek.

Po započetí projednávání v roce 1957 předložila nizozemská strana požadavek na vyplacení cca 400 milionů marek. Byla to absolutní suma, kterou mělo Německo Nizozemsku zaplatit.

V létě 1959 předložilo Nizozemsko požadavky na 290 milionů DM. Po řadě dalších jednání přistoupila německá strana na 260 milionů. Lahr doporučoval německému ministru financí, aby nešel v ústupcích Nizozemsku dále než do částky 250 milionů marek.

V listopadu se oba ministři financí dohodli na sumě 275 milionů. Po dalších jednáních získalo Nizozemsko dalších pět milionů marek. Konečný výsledek byl zveřejněn v lednu 1960 a obsahoval paušální sumu 280 milionů.

8. dubna 1960, tři roky po započetí jednání byla podepsána „Všeobecná smlouva“⁷⁵ mezi Nizozemskem a Německem. Na nizozemské straně panovala všeobecná přesvědčení, že Nizozemsko v této záležitosti muselo přinést oběti.⁷⁶ Patnáct let po ukončení války bylo Nizozemsko poslední v řadě zemí, které smluvně vyrovnaly válečnou minulost s Německem (Dánsko 1955, Belgie 1956, Lucembursko 1959).

„Všeobecná smlouva“ byla smlouvou zahrnující tři smlouvy a dvě dohody:

1. „Smlouva o hranicích“⁷⁷

Byla smlouva o navrácení nizozemských pohraničních korekcí zpět Německu. Celkově bylo navrženo 96 % bývalého německého území, které v roce 1949 přešly pod nizozemskou správu. Dále smlouva řešila vodohospodářskou situaci na hranicích. Důležitou součástí bylo vyřešení problému zemědělské půdy, kterou v Nizozemsku obdělávali zemědělci žijící v Německu. Více než polovina zabrané půdy byla navržena do německých rukou.

---

⁷⁵ Algemeen Verdrag.

⁷⁶ Wielenga, F.: Streep onder het verleden? S. 57.

⁷⁷ Grenzverdrag.

2. „Smlouva o území Ems-Dollard“⁷⁸

Tato smlouva upravovala režim na řece Ems a ustanovila stálou Ems-Dollard komisi, která se měla starat o toto sporné území.

3. „Finanční smlouva“⁷⁹

Tato smlouva určovala sumu (280 milionů marek), kterou dostane Nizozemsko, aby mohlo splatit všechny škody, které vyvstaly díky válce a okupaci. Suma 125 milionů marek pro oběti nacismu nebyla explicitně ve smlouvě vyčíslena, aby se pozice Německa vůči jiným zemím nezeslabilo.

4. Dohoda o nizozemské účasti na vnitřní německé rýnské plavbě

Tato dohoda podstatě neřešila vlastní problém v této oblasti. Nizozemsko nedostalo příslib účasti na rýnské plavbě, ale ani se jeho pozice nezhoršila.

5. Dohoda o válečných pomnících obsahovala zřízení pamětních míst (pomníky, pole cti), kde během války zahynuli nizozemští občané

Německá vláda se v této dohodě zavázala k tomu, že po dobu deseti let zaplatí každý rok tisícům pozůstalých cestovní výdaje na tato místa.

2.3.1 Reakce na „Všeobecnou smlouvu“ a její ratifikace

„Všeobecná smlouva“ nebyla v Nizozemsku přijata s nadšením, spíš byl vysloven obecný údiv, proč země tzv. hospodářského zázraku, s vyšším národním produktem na obyvatele, než mělo Nizozemsko, nebyla ochotná velkorysejších ústupků. Ale nizozemští představitelé si byli vědomi toho, že důležitější pro jejich zemi je hospodářsky silné Německo, jenž je pro jejich ekonomiku přínosnější, než několik milionů nebo snad miliard navíc ve věci odškodnění.⁸⁰

V druhé komoře parlamentu byla smlouva pod palbou kritiky ze všech stran: Řešení ve sporné oblasti Ems-Dollard bylo hodnoceno jako nedostatečné, finanční odškodnění bylo velice nízké, otázka rýnské plavby zůstala nevyřešena atd.

Sociální demokraté hodnotili Německo jako „překvapivě lakomé“.⁸¹ Člen poslaneckého klubu PvdA Scheps uvedl že, „smlouva... není příja-

⁷⁸ Ems-Dollardverdrag.

⁷⁹ Financiële Verdrag.

⁸⁰ Wielenga, F.: Streep onder het verleden? S. 62.

⁸¹ Tamtéž. S. 61.

telná. Německo si musí uvědomit, že Nizozemsko si nepřeje, aby s ním bylo takto zacházeno ... protože nizozemský zájem je i německým zájmem...“.⁸² Člen CHU Diepenhorst označil smlouvu promeškanou příležitostí.⁸³

Kromě výsledků byla nizozemská strana také zklamána německým postojem k celé záležitosti během jednání. Tato kritická nálada v druhé komoře generálních stavů ostatně neznamena, že je Všeobecná smlouva opravdu ohrožena. Většina poslanců dávala současně najevo, že podpoří vládní návrh – i když bez nadšení – a bude pro zákon hlasovat.⁸⁴

Znovuobnovení jednání mezi Nizozemskem a Německem bylo ostatně zcela nereálné. Nizozemsko chtělo se svým velkým sousedem mít dobré bilaterální vztahy. Především proto, aby nedošlo ke zhoršení, vzájemných ekonomických vztahů.

20. února 1963 bylo ve druhé komoře generálních stavů rozhodnuto o návrhu zákona o „Všeobecné smlouvě“. Výsledek byl 84 hlasů pro a 23 hlasů proti. Také v první komoře generálních stavů byl zákon přijat bez většího nadšení. Tak jako v druhé komoře byl přijat většinou poslanců (43 pro a 18 proti).

Dobrou ilustrací pro rozdílný význam a chápání „Všeobecné smlouvy“ na obou stranách byla ratifikační debata v Německu. Zatímco debaty v nizozemském parlamentu probíhaly s emocionálním podtextem a s velkým počtem diskusních příspěvků jak poslanců obou komor, tak členů vlády, v německém Spolkovém sněmu byla jednání krátká a věcná. Na jaře 1961, kdy nizozemská strana ještě požadovala znovuobnovení jednání, byla smlouva bez větších potíží ve Spolkovém sněmu ratifikována. Jen čtyři poslanci pronesli krátké projevy na téma korekce hranic. Také ve Spolkové radě byl návrh zákona přijat většinou, ale hlasování se zdržela spolková země Dolní Sasko.⁸⁵

Osmnáct let po ukončení války a šest let po začátku jednání vstoupil zákon o vyrovnání v platnost. Bylo to 1. srpna 1963.

---

⁸² Tamtéž. S. 61.

⁸³ Tamtéž. S. 63.

⁸⁴ Tamtéž. S. 62.

⁸⁵ Tamtéž. S. 64.

2.4 Ekonomické vztahy Nizozemska a Německa po roce 1945

2.4.1 Ekonomická situace Nizozemska a Německa před vypuknutím druhé světové války

Než se začneme zabývat ekonomickými vztahy Nizozemska a Německa po roce 1945, nahlédneme trochu do historie a připomeneme si ekonomické vztahy těchto států po vzniku Německé říše v roce 1871 až do vypuknutí druhé světové války. Průběh tohoto období ekonomických vztahů byl ovlivněn různými faktory.

V 19. století se oba státy v ekonomické oblasti od sebe výrazně lišily, což dnes už neplatí. Nizozemsko bylo ještě v předminulém století světovou velmocí. Disponovalo velkou koloniální říší, která přinášela Nizozemsku velké množství peněz a zboží. Koloniální tradice a pověst mořeplaveckého národa, přispěly k orientaci nizozemské ekonomiky na komerční zájmy, které byly spojené s námořní dopravou.⁸⁶

Koncem 19. století došlo v celé západní Evropě k rozvoji industrializace, která ale nizozemskou ekonomiku viditelně nezasáhla. Hojně se totiž dováželo zboží z nizozemských kolonií, proto nebyla potřeba vlastní produkce, takže zůstávala velice omezená. Nizozemsko mělo v té době nerozvinutý vývoz z vlastní země, ale jeho úloha spočívala především v přepravě zboží pro jiné země. V této době se stává Nizozemsko důležitou tranzitní zemí pro německou ekonomiku, přičemž stěžejní úlohu zde sehrával rotterdamský přístav.⁸⁷

Německo v době, kdy Nizozemsko bylo ještě významnou koloniálním mocností, nevlastnilo kolonie takřka žádné. Ale německý průmysl se na přelomu století a počátkem 20. století rozvíjel velkou rychlostí. Důležitý byl rozvoj Porúří, kde se nacházely doly a těžký průmysl. Německá říše se v Bismarckově době orientovala na rozvoj průmyslu a produkci vlastního zboží.⁸⁸

Nizozemsko zůstalo během první světové války neutrální, přesněji řečeno, válčící mocnosti je neutrální nechaly.⁸⁹ Velkou Británii k tomu vedly strategické důvody a pro Německo bylo důležité Nizozemsko jako tranzitní přístav a dodavatel potravin. Tím se během první světové války

⁸⁶ Is Duitsland (ons) de baas? S. 10.

⁸⁷ Tamtéž. S. 12.

⁸⁸ Müller, H.: Dějiny Německa. S. 199.

⁸⁹ Is Duitsland (ons) de baas? S. 10.

upevnil německo-nizozemský vztah v ekonomické oblasti, který existoval již před válkou. Vztahy mezi Nizozemskem a Velkou Británií nebyly v té době zdaleka tak uspokojivé, jako s Německem. To dokazuje fakt, že britská armáda obsazovala nizozemské kolonie jako trest za přízeň prokazovanou Německu.⁹⁰

Ve dvacátých a třicátých letech 20. století nedošlo prakticky k výraznějším změnám nizozemsko-německého ekonomického vztahu. V Nizozemsku se začala rozvíjet průmyslová odvětví, která byla závislá na surovinách, dovezených z nizozemských kolonií (např. textilní průmysl). Produkty, které v té době Nizozemsko vyváželo, byly hlavně ze zemědělské oblasti.

Hospodářská krize třicátých let zasáhla jak Německo, tak Nizozemsko stejně silně. V době druhé světové války a nacistické okupace se musela nizozemská ekonomika zcela podřídit požadavkům nacistického průmyslu. Po pětileté okupaci a válečných událostech zůstala většina ekonomických oblastí v Nizozemsku zničená, stejně tak i důležité přístavy.

Podobně jako Německo muselo i Nizozemsko po druhé světové válce znova začít budovat svojí ekonomiku. Obě země se účastnily americké hospodářské pomoci Evropě (Marshalův plán). Kromě válečného vyčerpání země, se nizozemská ekonomika musela potýkat ještě se ztrátou „nizozemské Indie“ (dnešní Indonésie) v roce 1949.⁹¹ Nizozemsko přišlo o oblast, kam nejen dodávalo svoje výrobky, ale kde také získávalo levně suroviny.

Tímto se od základu změnila struktura nizozemské ekonomiky: Nizozemsko se změnilo z tradiční obchodní a dovozní země na zemi, která sama začala ve velké míře produkovat. Rostoucí produkce zboží si musela najít své odbytí v cizině a tím se staly především země Evropské unie. Rozdíl v nizozemském exportu před a po druhé světové válce dokazuje následující tabulka:⁹²

	1939	1969
Velká Británie/Indonésie	33,9 %	8,0 %
pozdější země EU (včetně území DDR)	29,0 %	60,1 %

⁹⁰ Tamtéž. S. 12.

⁹¹ Tamtéž. S. 14.

⁹² Tamtéž. S. 16.

Z této tabulky vyplývá, že se po druhé světové válce musel nizozemský export zcela přeorientovat. Nizozemsko však stále budovalo svoji silnou pozici tranzitní země, přičemž největší důraz se kladl na převoz a dovoz surovin.

Brzy po ukončení války se v Nizozemsku začalo diskutovat o tom, zda by se měla obnovit zpřetrhaná předválečná hospodářská pouta s Německem. Avšak odpověď na tuto otázku nebyla pro mnohé Nizozemce jednoznačná ani snadná. Důležitou roli sehrály především psychologické zábrany pramenící z války a obtížnost navázat partnerské vztahy s dosavadním nepřítelem.

2.4.2 Poválečné navázání ekonomických vztahů mezi oběma zeměmi

V roce 1947 prováděl Nizozemský institut veřejného mínění (NIPO)⁹³ anketu, v které položil Nizozemcům tyto otázky: „Myslíte si, že by měla naše země obnovit hospodářskou spolupráci s Německem, nebo to podle Vás není důležité?“ Z dotazovaných občanů odpovědělo 77 % kladně, 11 % se vyslovilo záporně k hospodářské spolupráci s Německem a 12 % nevědělo, jak odpovědět.

Dále se NIPO ptal: „Jak se vám jeví německý národ – přátelský nebo nepřátelský?“. Pouze 29 % dotazovaných považovalo Němce za přátelské oproti tomu 53 % za nepřátelské. Z těchto odpovědí je velice zřetelné, jak velký byl rozdíl mezi politickou averzí vůči Německu a odhodlaností navázat předválečná ekonomická pouta s touto zemí. Přesto, že se velká část Nizozemců vyjadřovala o Německu nepříznivě, celkový výsledek všech odpovědí na otázky ze studie NIPO ukázal 66 % souhlas s obnovení německo-nizozemských ekonomických vztahů.

NIPO k tomuto dodával, že většina dotazovaných se pravděpodobně nechala vést střízlivou obchodnickou mentalitou vycházející z úvahy, že přátelství a obchod spolu nemusí jít ruku v ruce.⁹⁴ Znovuobnovení ekonomických vztahů, byla tedy oblast, kde se neprojevovalo tak silné emotivní napětí jako v jiných otázkách týkajících se Německa.

Po osvobození se dožadovalo Nizozemsko prostřednictvím velkých mocností navázání hospodářských kontaktů především se západoevropskými zeměmi. Tyto vztahy měly přispět k znovuoobnovení země.

Již v roce 1944 předložil americký ministr financí H. Morgenthauen plán na řešení poválečného vývoje Německa. Plán, který ovšem nikdy nebyl

⁹³ Wielenga, F.: West-Duitsland: partner uit noodzaak. S. 225.

⁹⁴ Tamtéž.

přiját, předpokládal demilitarizaci Německa a jeho přeměnu v agrární zemi, demontáž průmyslového zařízení a zastavení těžební činnosti.⁹⁵ Morgenthaurův plán byl v přímém protikladu s nizozemskými představami o pozici Německa. „Agrarizace“ Německa by totiž zničila nizozemskou zemědělskou výrobu, která se silně orientovala na vývoz. Kromě toho by Německo v takovéto situaci přestalo být pro Nizozemsko dodavatelem výrobních a investičních celků.⁹⁶

Ekonomické obnovy země se mělo dosáhnout též vysokými reparačními požadavky, které předložilo Nizozemsko mocnostem v roce 1946. V memorandu z 5. 11. 1946 požadovalo Nizozemsko kromě korekce hranic a důlních koncesí, omezení konkurenceschopnosti německých přístavů, čím se mělo zlepšit postavení rotterdamského přístavu. Nizozemsko zastávalo názor, že by mělo dojít k rozvoji německého průmyslu, samozřejmě kromě válečného. To dokazuje i nizozemská podpora přijetí německých západních zón do Marshalova plánu.⁹⁷

Poválečné ekonomické vztahy obsazeného Německa určovalo samozřejmě spojenecké velení v jeho zónách. Všechny mezinárodní hospodářské kontakty byly organizovány přes spojence. V roce 1947 vznikla z britské a americké zóny bizonie, kde se po jejím založení vytvořila pro potřebu ekonomických vztahů tzv.: „Joint Export Import Agency“ (JEIA)⁹⁸ Nizozemsko uzavřelo jako první v roce 1947 platební smlouvu s bizonií. Hospodářské vztahy a obchod se však v této poválečné době rozvíjely pomalu, protože se musely obě země vypořádat s následky války. Navíc ani nizozemské vláda nebyla v otázce ekonomických vztahů vůči Německu jednotná, protože vzpomínky na nacistickou okupaci byly ještě velice čerstvé.

Odpověď na tyto problémy se pokusili nizozemští odborníci v tzv. „Hirschfeldově nótě“, která byla vydána vládním komisariátem v roce 1949. Nóta vznikla pro potřeby nizozemské vlády a obsahovalo odborná doporučení ohledně Německa. Její autoři (Hirschfeld a Kohnstamm, vládní poradci) se vyslovili pro opětné navázání ekonomických vztahů mezi Nizozemskem a Německem a znovuoobnovení jeho průmyslu. Své stanovisko odůvodňovali tím, že v době začínající studené války je pro západní Evropu důležité ekonomicky silné Německo, které by stálo na straně Západu.

---

⁹⁵ Müller, H.: Dějiny Německa. S. 199.

⁹⁶ Wielenga, F.: West-Duitsland: partner uit noodzaak. S. 226.

⁹⁷ Tamtéž. S. 228.

⁹⁸ Tamtéž. S. 227.

Do roku 1949 byla výměna zboží mezi Německem a Nizozemskem minimální. Rozvoj nastal od září roku 1949, kdy Američané nečekaně povolili Nizozemcům uzavřít s Německem obchodní smlouvu. V jednáních, která vedli Nizozemci s Američany, došlo ke zrušení všech omezení bránících volnému vývozu nizozemských produktů do Německa a naopak.

Dne 7. září 1949 byla podepsána nová obchodní smlouva mezi oběma zeměmi, což mělo za následek rychlé zvýšení nizozemského exportu do Německa. V září 1949 bylo Německo na šestém místě tabulky zemí, kam Nizozemsko dováželo své produkty. Již v říjnu téhož roku stálo na třetím místě a konečně o měsíc později dosáhlo vedoucí pozice.⁹⁹

V rozmezí let 1949–1950 se nizozemský export do Německa procentuálně zdvojnásobil. Od roku 1950 byla Spolková republika Německo pro Nizozemsko nejdůležitější exportní oblastí. Stejně to však bylo i v Německu, jedním z nejdůležitějších odběratelů jeho produktů bylo právě Nizozemsko.

Další hospodářská smlouva byla mezi SRN a Nizozemskem podepsána v únoru 1950. Obě zmíněné smlouvy (z r. 1949 a z r. 1950) vytvořily základ nizozemsko – německých ekonomických vztahů a výrazně podpořily obchodní růst mezi těmito zeměmi.

V létě roku 1950 se dostala Spolková republika, již jako člen Evropské platební unie, do problémů právě pro svoji platební situaci. Obnova země a dluhy způsobily těžkosti při splácení dovozu, který přicházel do Německa z evropských zemí a Spojených států. Do roku 1951 (konkrétně do 1. června) platilo drastické omezení dovozu do SRN. To ovlivnilo i nizozemský vývoz, který měl od roku 1950 až do roku 1952 klesající tendenci. Tato situace však trvala krátce, už následující rok zaznamenal zvýšení.¹⁰⁰ Ze všech členů evropské platební unie bylo německou platební krizí nejsilněji postiženo Nizozemsko. Důvody byly prosté: Nizozemsko od roku 1949 výrazně profitovalo na liberálních exportních podmínkách, a tudíž těžce neslo importní omezení vůči Německu.

Nizozemsko si uvědomovalo důležitost Německa jako obchodního partnera a odběratele jeho produktů. Proto nizozemská strana zahájila jednání s Bonnem o ochraně vývozu svých produktů do Německa a požadovala bilaterální rovnováhu v obchodních vztazích. Výsledkem těchto jednání byla nová hospodářská smlouva, oběma stranami podepsaná v lednu

---

⁹⁹ Tamtéž. S. 236.

¹⁰⁰ Tamtéž. S. 240.

1951. Díky ní se německo-nizozemské ekonomické vztahy dostaly do své třetí fáze.¹⁰¹ Po období let 1945–1949, která se vyznačovala stagnací obchodu díky omezením ze strany spojenců a po letech 1949–1951, kdy došlo k prvnímu nevyrovnanému růstu ekonomických vztahů, nastává konečně fáze, blízká cíli vytyčenému v Hirschfeldově nótě. Rozhodující pro nizozemskou ekonomiku bylo vytvoření širokých ekonomických vztahů s Německem, které byly výrazně podpořeny smlouvou z roku 1951.

2.5 Doba oficiálního usmíření

V roce 1963 vstoupila v platnost nizozemsko-německá smlouva o poválečném vyrovnání mezi oběma zeměmi (Všeobecná smlouva). Během parlamentních debat před jejím podepsáním však bylo evidentní, že se Nizozemci se svými zážitky z druhé světové války ještě nevyrovnali.

V polovině šedesátých let dorůstá nová generace, která okupaci nezažila a stejně jako v Německu se v Nizozemsku začíná diskutovat o válce, nacismu a okupaci, doprovází je generační konfrontace. Důkazem existence živých antiněmeckých citů v nizozemské společnosti byla reakce na zasnoubení princezny Beatrix s německým diplomatem Clausem von Amsberg v roce 1965.

Zveřejnění zprávy se u části veřejnosti pochopitelně nesetkalo s pozitivním ohlasem. Jedním z důvodů byla skutečnost, že Claus von Amsberg byl jako sedmnáctiletý odveden Wehrmachtem. Poté, co nizozemská vláda vydala ohledně princezny svatby schvalovací zákon, podepsalo proti němu petici na 60 tisíc lidí.¹⁰²

Zajímavé bylo, že pouze jedno procento signatářů petice, tvořili plnoletí. Nizozemská vláda interpretovala tuto akci spíš jako boj mladé generace proti autoritám, která často slýchávala od svých rodičů o válce a o jejich utrpení a použila antiněmecký sentiment pro konfrontaci se starší generací. Svatba princezny Beatrix s Clausem von Amsbergem 10. března 1966 se obešla bez antiněmeckých projevů veřejnosti, ale doprovázely ji protesty proti uspořádání společnosti a proti její dosavadní filozofii.¹⁰³

Mnohé Nizozemce překvapilo zvolení Kurta Kiesingera německým kancléřem v prosinci 1966, který byl v době třetí říše členem NSDAP

¹⁰¹ Tamtéž. S. 270.

¹⁰² Beunders, H. J. G., Selier, H. H.: Argwaan en profijt. S. 22.

¹⁰³ Tamtéž. S. 21.

a vysokým funkcionářem na ministerstvu propagandy.¹⁰⁴ I když událost vyvolala hodně diskusí, nezbylo nizozemské společnosti nic jiného, než se s tím vyrovnat.

V jiných oblastech se rozvoj nizozemsko-německých vztahů ubíral poněkud příznivějším směrem.

Ekonomické propojení Nizozemska a Německa se stále prohlubovalo, v roce 1957 dosáhla hodnota nizozemského zboží vyváženého do SRN výše 2,3 miliardy marek. V roce 1968 šlo již o zboží v hodnotě 9 miliard marek.

Nizozemsko-německá komise pro územní plánování¹⁰⁵ rozpracovala v roce 1967 rozsáhlé plány rozvoje hraničních oblastí v obou zemích.

Je třeba také připomenout, že v šedesátých letech Nizozemsko a Německo spolupracovalo úspěšně ve vojenské organizaci NATO a v několika organizacích pro evropskou integraci, jako například v Evropském hospodářském společenství nebo v Euratomu.

Doba dozrála a v úvahu přicházela eventualita první poválečné oficiální návštěvy německého státníka v Nizozemsku.

2.5.1 Heinemannova návštěva v Nizozemsku

V květnu 1969, ještě před zářijovými volbami do Spolkového sněmu, byl v Německu zvolen nový spolkový prezident. Stal se jím kandidát SPD Gustav W. Heinemann. V září 1969 z voleb vznikla nová vládní koalice tvořená SPD a FDP. Sociálně-liberální koalice se vydala na novou cestu zahraniční politiky, která se týkala především východoevropských států a usmířování se sousedy Německa.¹⁰⁶

V tomto duchu se konala i oficiální návštěva německého prezidenta Heinemanna v Nizozemsku, která se uskutečnila 24.–27. listopadu 1969. Byla první návštěvou německého prezidenta v Nizozemsku od skončení války, naposledy byl na oficiální návštěvě v Nizozemsku v roce 1907 německý císař Vilém II.

V Nizozemsku byla přijata změna vládní koalice v Německu jako důležitý mezník v dějinách Německa. Vládní prohlášení Willyho Brandta, kde vyzýval „k větší odvaze demokracii“, se u nizozemského levicového i pravicového politického spektra setkalo s příznivým ohlasem.¹⁰⁷

¹⁰⁴ Müller, H.: Dějiny Německa. S. 388.

¹⁰⁵ Nederlands-Duitse Commissie voor de Ruimtelijke Ordening.

¹⁰⁶ Müller, H.: Dějiny Německa. S. 397.

¹⁰⁷ Beunders, H. J. G., Selier, H. H.: Argwaan en profijt. S. 25.

Nizozemsko se na návštěvu německého prezidenta pečlivě připravovalo a datum stanovilo na rok, který se neshodoval s 25. výročím konce války. Přesto však existovaly obavy z neočekávaných demonstrací proti návštěvě, i když místní tisk představoval Heinemanna jako „dobrého Němce“¹⁰⁸. To ostatně odpovídalo skutečnosti, že Heinemann jako člen evangelické církve se během války účastnil odboje proti Hitlerovi a odstoupil z funkce ministra vnitra kvůli Adenaurově politice na znovu vyzbrojení Německa.¹⁰⁹

Během návštěvy měl Heinemann v programu zahrnuto položení věnce a uctění památky u bývalého holandského divadla v Amsterdamu. Odtud byli v době války deportováni židé do německých koncentračních táborů. Toto Heinemannovo gesto mělo v Nizozemsku stejně pozitivní význam jako pozdější Brandtovo pokleknutí u pomníku ve Varšavském ghettu.

Heinemannova návštěva byla nizozemskou veřejností přijata umírněně, „davy“ německému prezidentovi bouřlivé ovace rozhodně nepřipravily. Tisk v Nizozemsku návštěvu komentoval jako „chladnou, ale ne nepřátelskou“¹¹⁰. Německý tisk hodnotil návštěvu jako ryze pozitivní a jedině *Süddeutsche Zeitung* věnovaly návštěvě titulní článek, kde označily přátelské přivítání „bez jáso tu, ale také bez narušení veřejného pořádku“¹¹¹.

Zlom v oficiálních nizozemsko-německých vztazích dovršila královna Juliána návštěvou Německa v doprovodu svého manžela prince Bernharda v roce 1971. Ta se uskutečnila se 26.–29. října a byla odpovědí na předchozí návštěvu německého prezidenta v Nizozemsku. Během svého pobytu navštívil nizozemský královský pár dvě pamětní místa obětem druhé světové války: 26. října položila v Bonnu královna Juliána se svým chotěm věnec u monumentu obětí války, o dva dny později – 28. října – uctila nizozemská delegace památku obětí koncentračního tábora v Neungamme, které jsou pohřbeny na Ohlsdorfském hřbitově v Hamburku.

V Německu byla návštěva nizozemské královny příznivě přijata a dostalo se jí velké publicity. O její návštěvě informovalo víc než 1000 článků, a to bez výjimky velmi pozitivně. Zcela odlišné stanovisko zaujal k návštěvě své královny ve Spolkové republice nizozemský tisk. Nizozemští novináři nevěnovali této události dostatečnou pozornost a říšská informační služba¹¹²

¹⁰⁸ Beunders, H. J. G., Selier, H. H.: *Argwaan en profijt*. S. 26.

¹⁰⁹ Müller, H.: *Dějiny Německa*. S. 379.

¹¹⁰ Beunders, H. J. G., Selier, H. H.: *Argwaan en profijt*. S. 32.

¹¹¹ *Tamtéž*. S. 33.

¹¹² Rijksvoorlichtingsdienst.

první den návštěvy s údivem konstatovala, že ve většině deníků se neobjevily tyto zprávy na první straně.

Díky této návštěvě se stal nizozemsko-německý vztah vyrovnanější a konsolidovanější. Po návratu z návštěvy Německa, řekl princ Bernhard v rozhovoru pro německý tisk: „Ve Spolkové republice nenajdeme již žádné pochlebovače nebo bezmezně poslušné poddané. Všechno je v Německu normální, milé a lidské a to dříve opravdu nebylo. Lidé v Německu se opět stali normálními občany, v nejlepší slova smyslu, s lidským sebevědomím“.¹¹³

3. Vztahy Nizozemska se sjednoceným Německem do roku 1995

3.1 Akce „Zlobím se“

O německo-nizozemských vztazích posledního desetiletí 20. století byla napsána řada článků jak německými, tak nizozemskými autory. Ve většině těchto článků je zmínka o tzv. „Ik ben woedend actie“¹¹⁴. Tato událost, která proběhla v nizozemských médiích v roce 1993, slouží často autorům k interpretaci novodobých německo-nizozemských vztahů. Neexistuje žádná samostatná vědecká práce, která by se věnovala pouze tzv. „akci zlobím se“. Autoři článků se o ní zmiňují okrajově, a proto se následující část pokouší její vznik a průběh popsat.

29. května 1993 založili v Solingenu (SRN) příznivci neonacistického hnutí úmyslně požár. V domě, který byl zapálen, přišlo o život pět tureckých žen. Tento rasisticky motivovaný čin, namířený proti cizincům ve Spolkové republice Německo, byl dalším v řadě neonacistických útoků (Hoyerswerda, Rostock, Mölln, atd.). Zprávy o rasistických útocích na cizince v Německu byly okamžitě zaznamenány i v Nizozemsku.

V době neonacistického útoku v Solingenu se na nizozemské rozhlasové stanici Radio 3 vysílal pravidelný ranní pořad „Breakfast Club“. Tuto ranní show, určenou především mladým posluchačům, uváděli moderátoři Peter van Bruggen a Jeanne Kooijmans. „Breakfast club“ byl vysílán v ranních hodinách od 6:00 do 9:00 a velkou část vysílacího času zabírala populární hudba, následovaly soutěže, rozhovory, reportáže, atd.

¹¹³ Beunders, H. J. G., Selier, H. H.: Argwaan en profijt. S. 28.

¹¹⁴ „Akce zlobím se.“

Tři dny po zveřejnění zprávy o rasistickém útoku neonacistů na turecké obyvatelstvo v Německu byl na stanici Radio 3 v pořadu „Breakfast Club“ prezentován protest proti tomuto činu. Autory protestu byli oba moderátoři. V protestním úryvku je popsána událost, která se stala v Solingenu. Protestní zprávu četla Jeanne Kooijmans: „Německo je země, kde by lidé měli vědět, jak často se můžou dějiny opakovat. Co je to za zemi, kde se zaživa upalují lidé?“¹¹⁵

Text byl podkreslen skladbou od Annie Lennox „Why“. V živých vstupech do vysílání oba moderátoři vyzývali, aby se u nich v rádiu přihlásily tiskárny nebo soukromé osoby, které by mohly natisknout zadarmo pohlednice pro akci proti rasismu. Pohlednice, na kterých by byl protirasistický text, by se měly prostřednictvím Radia 3 zaslat německému kancléři Helmutu Kohlovi.¹¹⁶

IK BEN WOEDEND

Solingen, 29 mei 1993. Vijf onschuldige vrouwen en meisjes zijn levend verbrand, alleen maar omdat ze buitlander zijn. Via deze briefkaart wil ik laten weten dat ik verbijsterd ben.

Původní text pak zněl takto: „ZLOBÍM SE – Solingen, 29. května 1993. Pět nevinných žen a dívek bylo zaživa upáleno jenom proto, že

¹¹⁵ Nederlands Audiovisueel Archief, Radio 3, HAD1114 Start ID 1 (DAT), 1:05:55. „Duitsland is een land van grote mensen die beter zouden moeten weten, want hoe vaak moet de geschiedenis zich herhalen, wat is dat voor een land waar mensen levend worden verbrand?“

¹¹⁶ NAA, tamtéž.

byly cizinky. Prostřednictvím této pohlednice chci oznámit, že jsem rozhořčený.“¹¹⁷

Během rozhlasového vysílání (2. 6. 1993), kdy se poprvé odvysílalo opakovaně několik výzev, se přihlásily tiskárny, které slíbily zadarmo natisknout několik desítek tisíc pohlednic s výše citovaným textem. Vysílání bylo ještě doplněno spontánními telefonáty posluchačů a poznámkami reportérů, kteří navštívili Solingen a zúčastnili se demonstrací proti rasismu ve Spolkové republice.

V pořadu Breackfast Club se v dalších dnech opakovaly výzvy k zapojení se do akce, jejíž hlavními organizátory byli moderátoři Radia 3. Kromě tiskáren, které již natiskly 100 000 bezplatných pohlednic, nabídly svoji pomoc tyto společnosti: Betapress-distribuční firma, která nabídla zajistit rozvoz pohlednic po Nizozemsku. Do svých prodejen umístily pohlednice tyto obchody: AKO, V+D, Albert Heijn, Bruna, Free Record Shop, Fleur op, Quick Fix. Některé týdeníky slíbily vložit pohlednice ihned do dalšího vydání např.: Margriet (550 000 ks), CJP – Magazien (110 000 ks), de Nieuwu Revu a deník Volkskrant.¹¹⁸

Nizozemští studenti rozmístili pohlednice ve vlacích a část jich dovezli do sousední Belgie. Protože se vše rozrůstalo, vznikla organizační kancelář při Radiu 3. Na stanicích autobusů a vlaků se objevily plakáty se sloganem „Ik ben woedend“ (zlobím se) a v konečné fázi akce došlo i na vysílání televizních spotů. Z iniciativy dvou rozhlasových komentátorů se za tři týdny stala celonárodní kampaň proti rasistickým útokům v Německu.¹¹⁹ Zájemci o vyjádření protestu si mohli kdekoli v obchodě zadarmo vyzvednout pohlednici, nalepit 60 centovou známku, podepsat text na pohlednici a odeslat ji na předtištěnou adresu „Breackfast Club“ Radio 3 v Hilversumu.

Protestní akce se zvětšila natolik, že nizozemská pošta PTT musela zaměstnat externí posily na třídění pohlednic. Ředitel PTT uvedl, že pohlednice jsou silnější než standardní pohlednice, a tudíž se nevejdou do třídícího stroje.¹²⁰

Za dvacet dnů se natisklo šest milionů pohlednic.¹²¹ Do 23. června 1993 došlo do redakce Radio 3 okolo 1,2 milionu pohlednic, které vyjadřovaly

¹¹⁷ Müller, B.: Stille Tage im Klischee. Sinn, Unsinn und Entwicklung niederländischer Deutschlandbilder. S. 24.

¹¹⁸ Van Bruggens woedende weken. Nieuwe Revu. 30. 6. 1993.

¹¹⁹ Renckstorf, K.: Zum Bild der Niederländer von den Deutschen. S. 417.

¹²⁰ Mensen van vlees en bloed. De Telegraaf. 23. 6. 1993.

¹²¹ Renckstorf, K.: Zum Bild der Niederländer von den Deutschen. S. 416.

protest proti rasistickým útokům v Německu. S 1,2 milionu pohlednic zabalených v poštovních pytlích se Peter van Bruggen a Jeanne Kooijmans, moderátoři pořadu „Breakfast Club“, vydali do Německa. 23. června 1993 byl vyslán „Breakfast – Club“ z jednoho ze dvou autobusů, které z nizozemského Hilversumu vyjely do Bonnu.

Hned první den akce slíbili organizátoři pořadu, že předají protestní pohlednice Helmutu Kohlovi. Německý kancléř byl ten den zaneprázdněn, omluvil se a nahradil ho spolkový ministr Friedrich Bohl.

Nizozemskou delegaci přijal Friedrich Bohl ve vládním centru v Bonnu. Během setkání s delegací Radia 3 Bohl řekl: „Díváme se na vaši akci jako na podporu těch občanů Německa, kteří byli a jsou také rozhořčeni z toho, co se v Solingenu přihodilo.“¹²²

Celý průběh akce byl také díky režiséru Ruud van der Colkovi zachycen na filmovou kameru. Van der Colk natáčel celé tři týdny v Radiu 3, Solingenu a Kolíně nad Rýnem. Bohužel nebyl již natočen akt při předání pohlednic na úřadě německého kancléře.¹²³

K masové podpoře celé akce se přidala i druhá komora parlamentu, kromě členů strany Centrum Demokraten. Tato extrémně pravicová strana byla v té době v nizozemském parlamentu zastoupena třemi poslanci.¹²⁴

30. června 1993 informoval nizozemský týdeník „Nieuwe Revu“ o svém průzkumu německých deníků a tiskových agentur ohledně „akce zlobím se“. Bild, německý deník s nejvyšším nákladem v SRN o akci vůbec neinformoval.¹²⁵

Další důležité německé noviny a časopisy o akci nevěděly a neinformovaly. Například Frankfurter Allgemeine Zeitung, Berliner Zeitung, Stern, Spiegel. Spolupracovníci tiskové agentury DPA oznámili redaktorům Nieuwe Revu, že „akce zlobím se“ byla zmíněna jen v lokálním deníku Hamburger Post.

Pokud chceme výsledek celé akce posoudit, zjistíme, že během tří týdnů poslal do SRN víc než jeden milion Nizozemců protestní pohlednici. Necelých deset procent obyvatelstva se tedy aktivně zúčastnilo. I když

¹²² NAA. HAD1127 Start ID 1 (DAT), 23. 6. 1993. „Wir werden ihre Aktion als Unterstützung besehen für all diejenigen in Deutschland, die genau so wütend waren und sind über das, was in Solingen geschehen ist.“

¹²³ Tv-veslang van briefkaartactie Breakfast Club. De Gooi-en Eemlander. 19. 6. 1993.

¹²⁴ Van Bruggens woedende weken. Nieuwe Revu. S. 14.

¹²⁵ „Co říkáte, něco ohledně pohlednic? Sorry, ale o tom jsme vůbec neslyšeli.“ Duitse kranten weten niets van Hollandse woede. Nieuwe Revu. 30. 6. 1993.

rasistické útoky již předcházely a opakovaly se, nebyla akce předem připravovaná, vznikla spontánně.

Již v prvních dnech pozorovatelé předpokládali, že by se celá událost mohla zvětšit.¹²⁶

„Akce zlobím se“ nebyla první protirasistickou akcí Radia 3. V lednu 1993 zorganizoval „Breakfast Club“ tzv. „protirasistickou telefonní linku“.¹²⁷ Celý týden od 1.–8. února mohl kdokoliv zavolat na tuto linku vše, co se týkalo rasismu. Hlavním iniciátorem akce byl koordinátor Radia 3 Paul van der Lugt. V tisku se psalo o velkém úspěchu protirasistické akce – zúčastnilo se jí 4000 posluchačů. Tento počet je v porovnání s účastí v akci „zlobím se“ velice nízký.¹²⁸

Již v průběhu třítýdenního protestu se objevily kritiky této akce. 12. 6. 1993 se vysílal na Radiu 2 diskusní pořad „Spijkers met koppen“ (Vyrukovat s pádnými fakty). Účastníci diskuse byli Paul van der Lugt (ředitel Radia 3) a Michel Thomassen (redaktor deníku Algemeen Dagblad). Diskuse se mohli zúčastnit i posluchači tím, že živě volali do rádia. Thomassen se vyslovil proti akci. Podle něj nepatřila tzv. „sloganová“ akce do pořadu Radia 3. „... (Thomassen) říká, že se zde dá mluvit o selektivním rozhořčení, které nevědomě nahrává antiněmeckým citům“.¹²⁹ Podle Thomassena byla akce nevěrohodná, neboť byla namířena proti rasismu v Německu a ne ve vlastní zemi.

Oponent Thomassena ředitel Radia 3 Paul van der Lugt se zastával celé akce: „... akce je spontánním vyjádřením upřímného rozhořčení, které způsobily události v Solingenu“.¹³⁰

Avšak Thomassen namítal, že „... noviny jsou každý den plné událostí, která by nám mohli posloužit jako podnět k zorganizování podobné akce jako byla „akce zlobím se““¹³¹. Thomassen uváděl, že akci podpořil antiněmecký resentment v nizozemské společnosti.

¹²⁶ Režisér Ruud van der Colk řekl: „...když jsem uslyšel poprvé výzvu od Jeanne Kooijmans a Peter van Bruggen v jejich ranním pořadu Breakfast Club, byla moje první reakce ‚oh to se jim vymkne z ruky‘. Tušil jsem, že tato akce bude větší, než by se dalo předpokládat...“
Tv-veslang van briefkaartactie Breakfast Club. De Gooi-en Eemlander. 19. 6. 1993.

¹²⁷ Anti-racismelijndruk gebeld. Trouw. 2. 2. 1993.

¹²⁸ Peter van Bruggen k rozsahu akce dodává „...Nejprve jsme si mysleli, že to bude asi tak 20–30 tisíc pohlednic, ale najednou jsem zjistil, že se vše ohromně zvětšuje...“ Mensen van vlees en bloed. De Telegraaf. 23. 6. 1993.

¹²⁹ NAA. HAD1127 Start ID 1 (DAT).

¹³⁰ Tamtéž.

¹³¹ Tamtéž.

Francouzský korespondent žijící v Nizozemsku Sylvain Ephimenco byl také kritikem akce. Přikláněl se ke stejné myšlence jako Thomassen. V deníku Trouw vysvětloval v této souvislosti nizozemský resentment: „Zlobím se, bylo napsáno na pohlednici, ale nizozemský národ si tuto větu přeložil jako ‚geef mijn fiets terug‘ (vraťte mi mé kolo) nebo ‚voor slechts zes dubbeltjes schaf ik me een goed geweten aan‘ (za šedesát centů si koupím čisté svědomí). Sám náš zelinář vede každý den rasistické úvahy se svými zákazníky, zatímco za ním leží hromada ‚anti – moffenbriefkaarten‘ (protiněmeckých pohlednic). Nemůžu uvěřit tomu, že jsou Nizozemci kvůli rasistickému útoku v Solingenu tak ‚rozhořčení‘, jinak by přišlo mnohem více lidí na protirasistickou demonstraci v Amsterdamu před dvěma týdny. Tedy koneckonců, jízdenka na vlak stojí víc, než poštovní známka...“¹³²

Ephimenco vyslovil své domněnky o protiněmeckých citech ve výroci: ‚vraťte mi mé kolo‘ a ‚protiněmecké pohlednice‘.

V době obsazení Nizozemska německá armáda s oblibou používala nizozemská jízdní kola, která však nikdy nekoupila. Po osvobození prchali nacisté do Německa často na jízdních kolech, která jim nepatřila, a původní majitelé tedy svá kola nikdy nedostali zpět. Tato věta – v přeneseném významu – je tedy neustálým opakováním požadavků na úplné poválečné vyrovnání Nizozemska s Německem. Je jasné, že se nejedná jen o jízdní kola. Přesto že již v roce 1963 (Všeobecná smlouva) došlo k faktickému poválečnému vyrovnání mezi oběma zeměmi, mají některé části nizozemské společnosti pocit, že k tomuto stále ještě nedošlo nebo pokud ano, tak pouze jen částečně. Tudíž je zapotřebí toto neustále zdůrazňovat.

Druhý výrok, který naznačil protiněmecké city je označení pohlednic za ‚protiněmecké pohlednice‘. Slovo ‚Moff‘ je v nizozemštině hanlivé označení pro Němce. Toto označení se objevovalo již dávno před druhou světovou válkou a znamenalo něco jako ‚neohrabaný sedlák‘¹³³. Během okupace a po ní se ‚Moff‘ začalo častěji a všeobecněji používat. Ephimenco tedy ohodnotil pohlednice spíše jako protiněmecké než protirasistické.

Další důležitý aspekt, který kritizoval nejenom zmíněný francouzský novinář, ale i mnoho dalších,¹³⁴ byla skutečnost, že akce byla namířena proti rasistickému útoku v zahraničí. Přesto, že v Nizozemsku dochází tak-

¹³² Ephimenco, S.: Radio-olie op het Duitse vuur. Trouw. 18. 6. 1993.

¹³³ Lademacher, H.: Der ungleiche Nachbar. S. 182.

¹³⁴ Van Bruggens woedende weken. Nieuwe Revu. 30. 6. 1993.

těž k rasistickým útokům na cizince, Radio 3 nezorganizovalo nikdy podobnou akci proti útoku doma nebo v jiných zemích, která by získala tak širokou podporu veřejnosti jako „akce zlobím se“.

Kritici „akce zlobím se“ v tomto případě vycházejí z toho, že v Nizozemsku zřejmě není známá skutečnost, že Německo přijímalo a stále přijímá největší počet uprchlíků a azylantů z evropských zemí.¹³⁵ Taktéž pravicový extremismus v Německu není o nic víc sinější či slabší, než v jiných evropských zemích.

V porovnání s Nizozemskem je vlastně Německo méně extrémně pravicové, než by se dalo předpokládat. Po volbách do německého Spolkového sněmu v roce 1994 vypadala situace v porovnání s Nizozemskem následovně. Němečtí republikáni získali pouze 1,5 % voličských hlasů, což je méně než získala extrémně pravicová strana Centrum Democraten v Nizozemsku (2,5 %). V německém Spolkovém sněmu v roce 1994 nezaujímali poslanecká místa žádní z příslušníků pravicových extremistických stran. V Nizozemském parlamentu měly tyto strany po volbách v roce 1994 tři křesla. Ve Spolkové republice nezískali pravicový extremisté při volbách do městských zastupitelstev nikde tolik procent hlasů, jako se to povedlo pravicovým extremistům např. v nizozemském Rotterdamu. Tam získali celých 14 %.¹³⁶

Důležitým předělem vztahu Nizozemska k velkému sousedovi byla okupace a nacismus, který v Německu zvítězil v roce 1933. Pro tuto malou zemi byla okupace otřesným zážitkem. Od této doby je v nizozemské společnosti velice pečlivě sledována ochrana německé demokracie. Pravděpodobně z těchto důvodů reaguje nizozemská společnost někdy přehnaně citlivě na události ve Spolkové republice, které je možné také zaznamenat i v jiných zemích a v Nizozemsku nevyvolávají takové rozhořčení.

Diskuse o stabilitě německé demokracie probíhala v Nizozemsku již v sedmdesátých letech. V lednu 1972 byl ve Spolkové republice zaveden tzv. výnos proti radikálům¹³⁷ (Radikalenerlass). Spolkový kancléř Brandt a ministři předšedové spolkových zemí se dohodli na „Zásadách týkajících se členství státních zaměstnanců v extrémistických organizacích“, kterými se měly mimo jiné také řídit prověrky uchazečů o veřejnou službu.¹³⁸ V Nizozemsku, tak jako v dalších zemích vyvolalo toto usnesení silnou kritiku,

¹³⁵ Duitsland was te genereus. Het Parool. 23. 6. 1993.

¹³⁶ Duitser steunt extreem-rechts blijkbaat minder dan Nederlander. De Volkskrant. 18. 10. 1994.

¹³⁷ Müller, H.: Dějiny Německa. S. 441.

¹³⁸ Tamtéž.

neboť bylo vykládáno jako „zákaz výkonu povolání“.¹³⁹ Sesterská strana SPD, nizozemská PvdA, se rozhodla zaslat Willy Brandtovi protestní dopis. V dopise vyslovilo vedení PvdA znepokojení nad přijetím jmenovaného zákona a obavy o stabilitě německé demokracie.¹⁴⁰

V sedmdesátých letech, v době, kdy se nizozemská společnost obávala o pevnost německé demokracie, někteří autoři tyto obavy kritizovali jako přehnané. Například redaktor liberálního deníku NRC Handelsblad Karel Poll napsal: „Německá demokracie je v Nizozemsku již dlouhou dobu ohrožená. Jak zprava, tak zleva: raději si necháme vzít Mikulášskou zába-
vu, než myšlenku, že německá demokracie je v nebezpečí.“¹⁴¹

Jako další příklad opravdu silných a intenzivních vzpomínek na dobu okupace byly protesty nizozemské společnosti, které pokaždé doprovázely propuštění válečných zločinců. Nizozemsko drželo do roku 1989 v Bredském vězení zločince z druhé světové války, a bylo tak poslední zemí, která nepustila válečné zločince ze svého vězení.¹⁴²

3.1.1 Nizozemské vyrovnání s nacistickou okupací

Na spojitost mezi „akcí zlobím se“, okupací Nizozemska a druhou světovou válkou poukazuje ve svém článku „Stille Tage im Klischee“ Bernd Müller. Ten byl napsán pro sborník „Kannitverstan?“ věnovaný německo-nizozemským vztahům v devadesátých letech.

„Důležitější, než starosti o Německo, mi připadá význam ‚akce zlobím se‘ pro samotné Nizozemsko. Pohlednice byly umístěny u pokladen v každé trafice nebo samoobsluze. Tyto pohlednice dočasně získaly charakter národního povstání s motivem: ‚teď to Němcům ukážeme, jak se věci mají!‘ A konec konců nizozemský lev vycenil milionkrát své zuby. Udělal to ostatně jenom proto, aby olízl známku a šedesáti centy stvrdil opož-
děné zapojení do nizozemskému protifašistickému odboje.“¹⁴³

Podle mého názoru, se Müller vrací svým citátem ke třem sporným bodům, které se týkají nacistické okupace Nizozemska. Jak jsem již zmínila v kapitole o okupaci, je to likvidace židovského obyvatelstva v Nizozemsku, kolaborace s okupanty a odboj proti nim.

¹³⁹ Tamtéž.

¹⁴⁰ Beunders, H. J. G., Selier, H. H.: Argwaan en profijt. S. 81–82.

¹⁴¹ Wielenga, F.: Die Hässlichen Deutschen?. S. 103.

¹⁴² Wielenga, F.: West-Duitsland:partner uit noodzaak. S. 451.

¹⁴³ Müller, B.: Stille Tage im Klischee. Sinn, Unsinn und Entwicklung niederländischer Deutschlandbilder. S. 24–25.

Müller uvedl, že v Nizozemsku stále ještě pokračuje odboj proti Němcům, protože během druhé světové války a okupace byl „opožděný“ a tím také nevýrazný. Podle historických průzkumů bylo složité do roku 1943 rozeznat v obsazeném Nizozemsku rozdíl mezi kolaborací a odbojem.¹⁴⁴ V nizozemské společnosti existovaly totiž různé formy přizpůsobení se nacistickému režimu. Historik L. de Jong doložil, že do roku 1943 pracovalo v protinacistickém odboji pouze několik stovek, později však několik tisíc nizozemských občanů. Od počátku roku 1944 měl nizozemský odboj okolo 25 000 členů.¹⁴⁵

Velice důležitou úlohu sehrál ilegální nizozemský tisk, jehož cílem bylo korigovat informace propagandistického okupačního tisku. Například z ilegálních tiskovin jako byly „Het Parool“ a „Trouw“ se staly po válce významné nizozemské deníky, které se vydávají dodnes.

3.1.2 Reakce nizozemských médií na německé protirasistické akce v letech 1992–1993

K „akci zlobím se“ se vyjadřovaly osobnosti, které hrály důležitou úlohu v německo-nizozemských vztazích. Odvážný, ale i zajímavý postoj zaujali dva bývalí nizozemští velvyslanci v Bonnu. Zatímco A. De Lange nepokrytě označil účastníky akce jako „jeden milion idiotů“, P. van Walsum mluvil o „milionu zneužitých dobráků“.¹⁴⁶ Ve svých výrocích kritizovali oba velvyslanci svůj národ. Pod záštitou dobře myšlené věci se nechalo 10 % všech Nizozemců strhnout médii ke kampani, která měla na německo-nizozemské vztahy negativní dopad.¹⁴⁷

Ve svém článku o nizozemských médiích a jejich úloze v německo-nizozemských vztazích Karstren Renckstorf polemizoval s myšlenkou obou nizozemských velvyslanců. „...Je to pro nás dostačující vysvětlení tohoto fenoménu (akce zlobím se, pozn. autorky): milion idiotů? nebo: milion zneužitých dobráků, kteří byli zmanipulováni médii? Nejedná se zde více méně – při důkladnějším pozorování – o předvídatelnou událost, která vyjadřuje – mírně řečeno – že vztah mezi Nizozemskem a Německem by mohl být problematický?“¹⁴⁸

---

¹⁴⁴ Tamtéž. S. 46.

¹⁴⁵ Tamtéž. S. 46.

¹⁴⁶ Renckstorf, K.: Zum Bild der Niederländer von den Deutschen. S. 417.

¹⁴⁷ Wie die Holländer uns sehen. Die Welt. 15. 9. 1993.

¹⁴⁸ Renckstorf, K.: Zum Bild der Niederländer von den Deutschen. S. 417.

V době (1992–1993) opakovaných rasistických útoků na cizince ve Spolkové republice se zvedl v samotném Německu silný protest proti těmto činům. Němečtí obyvatelé vyšli do ulic, aby dali najevo svoje rozhořčení nad tím, co se v poslední době dělo a proti pasivitě policie a soudů. V řadě německých měst (např. Mnichov, Berlín, Bonn, Kolín nad Rýnem) se konaly masové demonstrace proti rasismu. Z této doby byly známé tzv. „Lichterketten“ (světelné řetězy), které tvořili demonstranti se zapálenými svíčkami. Tyto masové protesty nebyly organizovány oficiálně, ale naopak vznikly spontánně díky iniciativě široké veřejnosti.

V době neonacistických útoků v Německu, informoval nizozemský tisk o těchto událostech věcně, bez zábran a zbytečného moralizování.¹⁴⁹ Redaktor FAZ Ernst Levý napsal: „Nizozemský tisk, rozhlas a televize věnují již delší dobu pozornost masovým protestům proti útokům na cizince, které jsou zaznamenávány v německých městech. Stejnou pozornost věnují sdělovací prostředky v Nizozemsku samotným rasovým útokům, které se udály v létě a na podzim roku 1992... Tisk, rozhlas a televize poukazují na to, že většina německé veřejnosti je proti rasové nesnášenlivosti. Toto je známka dobře míněné sousedské solidarity.“¹⁵⁰

Při příležitosti návštěvy spolkového kancléře Helmuta Kohla v Nizozemsku v lednu 1993, se ve svém projevu k tomuto tématu vyjádřil nizozemský ministerský předseda Ruud Lubbers: „Jistě Vám (H. Kohlovi, pozn. autorky) neušlo, že nizozemský tisk informoval o útocích na cizince v Německu velice objektivně. ...I my se připojujeme k demonstracím, které probíhaly v mnoha německých městech. Byly zapalovány svíčky, aby světlo tolerance svítilo do budoucnosti.“¹⁵¹

Jen deník „Algemeen Dagblad“ kritizoval Helmuta Kohla za to, že po útoku, ke kterému došlo v Möllnu, se osobně nedostavil na tato místa a tím tak: „...nedal signál té části německé veřejnosti, která ještě mlčí.“¹⁵²

Je tedy zřejmé, že se v Nizozemsku informovalo o silných německých protestech proti neonacistickým útokům. Nizozemské sdělovací prostředky podávaly taktéž zprávy o tom, že velká většina německé veřejnosti tyto události odsuzovala.

¹⁴⁹ Levý, Ernst: Das deutsch-niederländische Verhältnis gründet auf solidem Boden. FAZ. 25. 1. 1993.

¹⁵⁰ Tamtéž.

¹⁵¹ Helmut Kohl, bondskanselier met moed en overtuiging. Staatscourant. 26. 1. 1993.

¹⁵² Den Haag sieht noch keine akute Gefahr für die Demokratie in Deutschland. FAZ. 26. 11. 1993.

3.2 „Fotbalové hnutí“ a jeho role ve vztahu Nizozemska s Německem

„Voetbalbeweging“ znamená v nizozemštině fotbalové hnutí. Toto hnutí se vytvořilo v sedmdesátých letech a jsou to události, které se pokaždé odehrávají okolo vzájemných zápasů Nizozemska a Německa.

Jako jeho začátek se většinou zmiňuje finálový zápas na mistrovství světa ve fotbale v roce 1974, kde Nizozemsko bylo poraženo Německem 2:1. „...tímto (prohra nizozemského fotbalového mužstva, poz. autorky) se zrodilo trauma, s kterým se nizozemský fotbalový národ stále ještě musí vyrovnávat.“¹⁵³ Za čtrnáct let, v roce 1988, se opět utkaly národní týmy tentokrát v Hamburku v semifinále na mistrovství Evropy: Nizozemsko zvítězilo 2:1. V nizozemském tisku byla tato výhra označována jako „odveta“ a „zadostiučnění“. Kromě toho se také objevovaly články antiněmecky zabarvené. Například týdeník *De Tijd* otiskl článek s titulem „pomstili jsme se skopčákům“¹⁵⁴.

Semifinálový zápas v Hamburku doprovázely další události. Během zápasu jeden z nizozemských fotbalistů poplival německého protihráče a vyvrcholení nastalo po výměně trikotů. Nizozemský fotbalista doběhl k tribuně nizozemských fanoušků a německým trikotem si utřel své pozadí.

„Nizozemsko se tomuto fanatickému činu opovržlivě smálo. Německo nikoliv.“¹⁵⁵ Arogantní a opovržlivé chování nizozemského mužstva nemělo v podstatě již nic společného s fotbalem. Chování svých spoluhráčů vysvětloval brankář van Breuken: „Toto byla pomsta za Němci způsobené hrůzy a teror, které se udály v Nizozemsku během druhé světové války.“¹⁵⁶

Vše nasvědčuje tomu, že nizozemští fanoušci si asociují fotbalové zápasy proti Německu jako pokračování druhé světové války za použití jiných prostředků. V době zápasů mezi oběma týmy, to vypadá jako by Nizozemsko opět chtělo vyhrát „onu válku.“¹⁵⁷

V roce 1989 vyšla sbírka tzv. fotbalové poezie na téma Nizozemsko – Německo, kterou sestavil Theun de Winter. Již názvy básní naznačují, jak silně jsou tyto mezinárodní zápasy v Nizozemsku spojovány s válečnými události. Například: „Chcete totální fotbal?“ (*Wollt ihr den Tota-*

¹⁵³ Heflik, A.: *Van Cruijff tot Klinsmann*. S. 39.

¹⁵⁴ „Revanche op de moff“. Heflik, A.: *Van Cruijff tot Klinsmann*. S. 39.

¹⁵⁵ Heflik, A.: *Van Cruijff tot Klinsmann*. S. 39.

¹⁵⁶ Tamtéž.

¹⁵⁷ Slotboom, R.: *Twee handen op één Europese buik?* S. 9.

lenfussball?), „Napravení“ (Wiedergutmachung), „Osvobození – Hamburg, 21. juni 1988“ (Bevrijdingsdag).¹⁵⁸

Tento společný pocit spojuje nejenom fotbalové Hooligans, ale i normální fotbalové fanoušky. Zápasy fotbalových mužstev Nizozemska a Německa jsou více emociální. Proto se nasazuje větší množství policistů do akce, když hraje německé mužstvo v Nizozemsku, než když navštíví zemi státní návštěva.

K vzniku pocitu nizozemských fotbalových fanoušků tzv. „musíme opět vyhrát válku“ došlo pravděpodobně s novou dospívající poválečnou generací v šedesátých a sedmdesátých letech. Nastala doba výrazné prezentace válečných událostí. Důležitou roli zde sehrála média. V televizi se vysílal pět let pořad nazvaný „Okupace“ (De Bezetting) a později byl zpracován do knižní podoby.¹⁵⁹

Pokud hraje Nizozemsko zápas proti jinému národnímu týmu, nedochází k projevům nesnášenlivosti a k urážlivým gestům. Jestliže dojde k rasistickému útoku ve Francii, Belgii nebo jiné zemi nepošle jeden milion „rozzuřených“ Nizozemců protestní pohlednici. Vzhledem k tomu že, šlo pokaždé o formu lidových hnutí nebo spontánních událostí, dá se mluvit o společenské náladě, povědomí a o určitém obrazu Německa v nizozemské společnosti. Nejznámější studií devadesátých let 20. století, zabývající se tímto tématem, je studie „Známí a neoblíbení“.¹⁶⁰

3.3 „Známí a neoblíbení“ – Obraz Německa a Němců mezi nizozemskou mládeží

„Známí a neoblíbení“¹⁶¹ je překlad názvu studie, kterou provedl v březnu 1993 Nizozemský Institut mezinárodních vztahů Clingendael. Autoři studie se pokoušeli zjistit jaký je obraz Německa a Němců u patnácti- až devatenáctiletých mezi nizozemskou mládeží. To byla základní otázka, kterou se pokusila studie zodpovědět.

Dále se pak pokoušela zjistit s jakými faktory souvisí tento obraz. Pojem „obraz“ zahrnuje širokou škálu pojmů. Postoj jednotlivce k Němcům je centrální částí pojmu obraz. Dalším komponentem obrazu je zájem

¹⁵⁸ De Winter, T. (red.): Nederland-Duitsland. Voetbalpoëzie.

¹⁵⁹ Bank, J.: Oorlogsverleden in Nederland. S. 3.

¹⁶⁰ „Bekend en onbenimd.“

¹⁶¹ Jansen, L. B.: Bekend en onbenimd. Het beeld van Duitsland en Duitsers onder jongeren van vijftien tot negentien jaar. Nederlands instituut voor internationale betrekkingen Clingendael. Haag. 1993.

o Německo a vědomosti o této zemi. Znalosti se dají rozdělit na objektivní a subjektivní. Studie se nezabývala stereotypy nebo předsudky, ale pozorovala pouze prototypy, což znamená: „Jednotu výroků a úsudků respektive znaků a způsob chování, které jsou jako typické přisuzovány určité skupině.“¹⁶²

Institut mezinárodních vztahů Clingendael vypracoval soubor strukturovaných dotazníků, které měly zprostředkovat informace o postojích, zájmech a vědomostech dotazovaných. Dotazníky byly rozdány do 52 středních škol po celém Nizozemsku. Zastoupení v anketě odpovídalo celkovému poměrnému zastoupení jednotlivých typů středních škol v Nizozemsku. Ankety se zúčastnilo 1807 středoškoláků.¹⁶³

Aby se zjistil postoj mládeže k Německu byly položeny tři otázky: Země EU měly být ohodnoceny podle sympatie od 0 do 100 bodů, země EU měly být dále seřazeny podle kritéria, do které z nich by se dotazovaný nejraději přestěhoval, pokud by musel opustit Nizozemsko. Poslední otázka zněla: koho byste měli nejraději za svého nového souseda, jestliže by byl z ciziny?

V první otázce obdržely nejvíce bodů za sympatii země na jihu Evropy jako například: Španělsko, Francie, Itálie, Řecko, ale i Belgie a Lucembursko. Na posledních dvou místech se ocitlo Irsko a Německo.¹⁶⁴ Druhou a třetí otázku zpracoval Institut Clingendael do názorného grafu, kde na jedné straně jsou seřazeny země podle oblíbenosti a na druhé straně národy jako tzv. noví sousedé. (viz str. 63)

V obou kategoriích je Německo na jednom z nejspodnějších míst. Na ose zemí ideálních k přestěhování zabírají opět vysoké postavení jižní země.

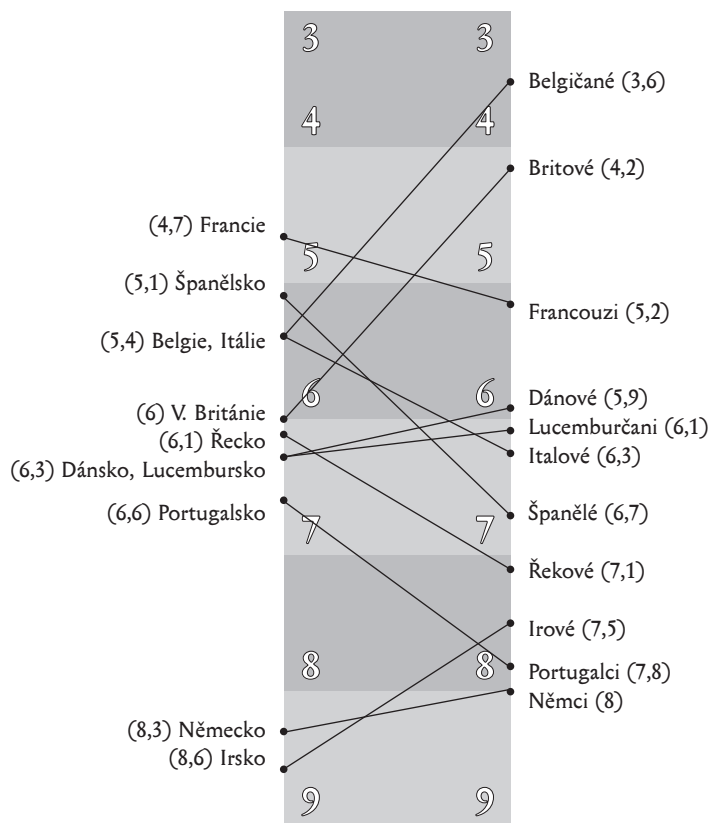
Změna nastává u otázky o sousedech, zde jižní národy ztrácejí a na nejvyšší pozici se ocitají Belgičané, Angličané a Francouzi. Země, které sousedí s Nizozemskem nebo jsou v jeho těsné blízkosti (Belgie, Lucembursko) mají – kromě Německa – na této ose, zobrazující sympatie k novým sousedům, vysoké postavení.¹⁶⁵ Jako předběžný závěr této části studie uvádějí autoři, že postoj dotazovaných vůči Německu je ve srovnání s postojem k ostatním zemím EU zřetelně negativnější.

¹⁶² Jansen, L. B.: Bekend en onbemind. S. 15–16.

¹⁶³ Tamtéž. S. 17.

¹⁶⁴ Tamtéž. S. 21.

¹⁶⁵ Tamtéž. S. 23.

Subjektivní znalosti mladých Holanďanů o Německu byly zjišťovány na několika otázkách. Nejprve měli dotazovaní napsat, co je spontánně napadá při vyslovení slova „Německo“ (viz tabulka str. 64). Dále měli sestavit seznam vlastností, které by přiřadili Němcům a za třetí měli dotazovaní rozhodnout, jestli by Němcům přisoudili zadané znaky.

První nebo druhá světová válka, rasismus a pravicový extremismus a přírodní krásy Německa byly odpovědi na prvních třech místech na otázku Co vás spontánně napadá při vyslovení slova „Německo“? První dvě odpovědi udalo téměř 40 % dotazovaných.

Z vlastností, které byly nejvíce přiřazovány Němcům se v popředí umístila – arogance (60 %) a panovačnost (71 %). Vlastnosti jako přátelství

Spontánní výroky o Německu

<i>Výroky se vztahují na:</i>		<i>počet</i>
rasismus, pravicový extremismus, násilí proti cizincům	20 %	1623
první nebo druhá světová válka	18 %	1405
země (příroda a atmosféra, atd.)	12 %	987
obyvatelé (vlastnosti, vzhled)	10 %	766
jídlo a pití	7 %	598
typické německé produkty (např. auta)	5 %	426
Berlínská zeď, železná opona	5 %	372
sport, sportovci	4 %	350
sjednocení a pád Berlínské zdi	3 %	271
hospodářství	3 %	271
propojení Nizozemska a Německa	1 %	110
Kohl, další politici a pol. strany	1 %	104
rodiště a příbuzní	1 %	82
fotbal Nizozemsko-Německo	1 %	82
ostatní	7 %	594
celkem	98 %	8041

(17 %), společenskost (16 %) a smysl pro humor (15 %) přisoudilo Němcům jen malé procento dotázaných.

Vlastnosti pěti národností

<i>vlastnosti</i>	<i>Niz.</i>	<i>V. Br.</i>	<i>Franc.</i>	<i>Něm.</i>	<i>Bel.</i>
tolerance	48 %	18 %	16 %	14 %	32 %
oddanost nadřízeným	22 %	36 %	16 %	38 %	15 %
vztah k tradicím	15 %	55 %	25 %	16 %	11 %
panovačnost	11 %	17 %	18 %	71 %	3 %
společenskost	57 %	21 %	32 %	16 %	57 %
praktičnost	51 %	22 %	18 %	21 %	18 %
závislost na penězích	61 %	26 %	20 %	55 %	17 %
věcnost	48 %	47 %	19 %	37 %	11 %
střízlivost	57 %	29 %	17 %	14 %	25 %
hrdost na svou vlast	44 %	49 %	51 %	58 %	30 %
svědomitost	13 %	27 %	15 %	25 %	11 %
arogance	12 %	19 %	25 %	60 %	5 %
přátelskost	55 %	41 %	35 %	17 %	60 %
smysl pro humor	61 %	37 %	20 %	15 %	60 %

V dalším dotazníku se ukázalo, že skoro polovina dotazovaných vidí v Němcích válečné štváče, kteří chtějí ovládnout svět. Toto ohodnocení

zcela izolovalo Německo od ostatních států, které byly do dotazníku zařazeny (např. Velká Británie, Francie, Belgie a Nizozemsko).¹⁶⁶ Zajímavé také je, že 30 % dotazovaných si myslelo, že Německo spolu s Velkou Británií přijímá malé množství uprchlíků.

Poslední v seznamu dotazníků bylo sledování míry demokracie. Dotazovaní považovali Nizozemsko a Belgii za demokratičtější než Francii, Velkou Británii a Německo. Tři posledně zmíněné země obdržely přibližně stejný počet bodů.¹⁶⁷

Průměrné hodnoty na sedmibodové stupnici demokracie
(1 = velmi demokratický, 7 = nedemokratický)

	<i>průměr</i>	<i>proměnlivost</i>	<i>počet</i>
Velká Británie	3,42	1,893	1481
Francie	3,34	1,693	1455
Německo	3,32	2,434	1473
Nizozemsko	2,55	3,063	1494
Belgie	2,98	2,449	1475

Kromě subjektivního hodnocení Německa tvoří jeho obraz v očích Nizozemců objektivní znalosti. Tyto znalosti se zjišťovaly prostřednictvím osmi otázek (viz tabulka).

Odpovědi ukázaly, že skoro každý věděl, jaká se v Německu používá měna (92 %). Jen málo dotazovaných oproti tomu vědělo, kolik žije v SRN obyvatel a jaké strany tvoří vládní koalici. Překvapující byla popularita Helmuta Kohla, 60 % dotazovaných znalo jméno německého kancléře.

Jen 10 % dotazovaných znalo jméno spolkového prezidenta. Těžkosti se objevovaly u zodpovězení otázek jako rok znovusjednocení a které je

¹⁶⁶ Jansen, L. B.: Bekend en onbemind. S. 32.

¹⁶⁷ Tamtéž. S. 33.

hlavní město SRN. Zde často docházelo k záměnám roku 1990 s rokem 1989 a Berlína za Bonn.¹⁶⁸

Závěrem bylo zjištěno, že jen 10 % mladých lidí má základní znalosti o Německu dobré, 48 % má středně dobré znalosti a 42 % má špatné.

Znalosti reálií Německa

	<i>dobře</i>	<i>částečně dobře</i>	<i>špatně</i>	<i>žádná odpověď</i>	<i>celkem</i>
počet obyvatel	9 %	16 %	41 %	34 %	100 %
jméno spolkového kancléře	60 %	–	3 %	37 %	100 %
jméno spolkového prezidenta	10 %	–	12 %	78 %	100 %
hlavní město	56 %	–	36 %	8 %	100 %
měna	92 %	–	2 %	6 %	100 %
vládní strany	1 %	17 %	6 %	77 %	101 %
rok znovusjednocení	34 %	–	52 %	14 %	100 %

V posledním dotazníku ankety byl zkoumán zájem mladých Nizozemců o Německo. Dotazovaným byla položena otázka, jak velký zájem mají o Německo, Velkou Británii, Francii a Belgii. Výsledky ukázaly, že zájem o Německo není obzvláště velký. Velmi se o Německo zajímalo 16 % dotazovaných, středně se zajímalo 45 % a nezajímalo se 40 %.¹⁶⁹ V porovnání s ostatními třemi zeměmi byla u Německa skupina, která odpověděla, že nemá žádný zájem o tuto zemi, největší. Zájem o Francii se ukázal jako nejsilnější.

¹⁶⁸ Jansen, L. B.: Bekend en onbemind. S. 35.

¹⁶⁹ Tamtéž. S. 36.

Zájem o čtyři evropské země

	<i>Něm.</i>	<i>Belg.</i>	<i>Franc.</i>	<i>V. Br.</i>
velký zájem	16 %	10 %	26 %	18 %
středně velký zájem	45 %	56 %	50 %	56 %
žádný zájem	40 %	34 %	24 %	26 %
celkem	101 %	100 %	100 %	100 %
součet	1702	1632	1672	1652

3.3.1 Celkové výsledky a závěry studie „Známi a neoblíbení“

„V porovnání s ostatními zeměmi EU byl postoj nizozemské mládeže jak k Německu, tak k Němcům velmi negativní. Více než polovina dotazovaných zaujímala negativní postoj k této zemi a jen 15 % mělo pozitivní postoj.“¹⁷⁰ Z dotazníků vyplývalo, že tak jasný a zřetelný postoj jako k Německu, neměla mládež k žádné jiné zemi v EU.

Ze spontánních výroků mládeže se zjistilo, že Německo je stále velmi často asociováno s událostí jakou je druhá světová válka. Často bylo také zmiňováno aktuální násilí proti cizincům v Německu. Tato skutečnost mohla souviset s obdobím, ve kterém byla anketa zadána. Na přelomu let 1992–93 bylo ve Spolkové republice spácháno několik takovýchto trestných činů.

Překvapivě málo se nizozemská mládež vyjadřovala k nizozemsko-německém fotbalovém vztahu. Pravděpodobně se tak stalo z toho důvodu, že v období od listopadu 1992 až do ledna 1993 se nesehrál žádný důležitý zápas, a tudíž to neovlivnilo spontánní výroky dotazovaných.¹⁷¹

Velké procento dotazovaných shledávalo Němce arogantními a panovačnými – myslí si, že jejich země by chtěla ovládnout svět a není mírumilovná. Jen 19 % dotazovaných hodnotí Německo jako klidnou zemi.

¹⁷⁰ Tamtéž. S. 39.

¹⁷¹ Tamtéž. S. 29.

Skepsse vůči německé demokracii, která je často zmiňována v nizozemské literatuře a denním tisku, se u mládeže neobjevuje.¹⁷² Německo je v jejich očích stejně demokratické jako Francie nebo Velká Británie.

Co se týče objektivních znalostí mládeže o Německu, byly u velké části dotazovaných špatné. Jen velmi malá část mládeže věděla kolik má Německo obyvatel, jak se jmenuje spolkový prezident a které strany tvoří v Německu koalici. Naopak byla nápadná popularita německého kancléře Kohla (60 %).

Nizozemská mládež jevila o Německo přibližně stejný zájem jako o Belgii, a naopak menší zájem než o Velkou Británii nebo Francii. Mezi postojem a zájmem o Německo a Němce existuje jasná a silná spojitost. Mládež s pozitivním postojem k Německu měla o něj všeobecně větší zájem, než mládež s negativním postojem.

Také mezi postojem a objektivními znalostmi a mezi objektivními znalostmi a zájmem vznikla zřetelná, byť ne právě silná spojitost.¹⁷³

Z výsledků studie vyplývá, že u osob, které o Německu věděly více, byl jejich vztah k sousedovi pozitivnější než u těch, kteří o něm věděli méně.

Čím vyšší byla úroveň vzdělání, tím lepší byly znalosti o Německu, a tím se zmenšovala skupina s pouze pozitivními nebo pouze negativními postoji k Německu a Němcům.

Zajímavé bylo také zjištění, že bydliště dotazovaných nehrálo prakticky žádnou roli. Znalosti a zájmy projevené o Německu, neovlivňovala skutečnost, jestli dotazovaný bydlel v těsné blízkosti hranic s Německem nebo v turistickém středisku na nizozemském pobřeží. To vyvrací domněnku, že mládež žijící v blízkosti německých hranic, musela znát Německo a Němce lépe, než mladí lidé z jiných částí Nizozemska.¹⁷⁴

Autoři označili studii za namátkovou a krátkodobou, která ale mohla být částečně chápána jako reprezentativní. V závěru své studie autoři uváděli, že zastoupení středoškolsky vzdělané mládeže, bylo ve studii mírně vyšší. Z toho vyvozují závěr: „pokud by měl tento fakt opravdu ovlivnit studii, pak by bylo hodnocení Německa a Němců více negativní a o to jasnější“.¹⁷⁵

Studie Institutu Clingendael nám zprostředkovala obraz nizozemské mládeže o Německu, ale nedala odpověď na otázku, jak tento obraz vznikl.

¹⁷² Tamtéž. S. 40.

¹⁷³ Tamtéž. S. 40.

¹⁷⁴ Tamtéž. S. 64.

¹⁷⁵ Tamtéž. S. 64.

Aby se toto dalo zjistit, doporučují autoři provést studii dlouhodobou. V ní by se mohli lépe zkoumat postoje v různých časových úsecích, a to by napomohlo k odhalení důvodů, které daly vzniknout někdy se vyskytujícímu negativnímu postoji vůči Německu a Němcům v nizozemské společnosti.

3.3.2 Reakce na studii „Známí a neoblíbení“

Již dlouho se vede v Nizozemsku diskuse, jaký postoj zaujímají Nizozemci vůči Němcům a Německu a kde jsou příčiny tohoto postoje. Tato diskuse není fenoménem devadesátých let, ale již celého poválečného období, ve kterém se obraz Německa nově vyvíjel a formoval.

Zajímavé je, že i když se často v literatuře spekuluje o nizozemském obrazu Německa, průzkum veřejného mínění na toto téma stagnuje. Bezprostředně po druhé světové válce prováděl Nizozemský institut veřejného mínění (NIPO) několik anket týkající se Německa. Několik let za sebou položil nizozemským občanům otázku: „Jaký postoj zaujímáte k německému národu?“¹⁷⁶ Z výsledků anket vyplývá, že do roku 1948 zaujímal spíše „nepřátelský postoj“ víc než polovina dotazovaných. Po roce 1948 začíná v Nizozemsku převažovat „přátelský postoj“ vůči Německu.

Jak viděli Nizozemci německý národ v letech 1947–1971

	<i>přátelští</i>	<i>nepřátelští</i>	<i>bez názoru</i>
leden 1947	29 %	53 %	18 %
leden 1948	27 %	50 %	23 %
leden 1950	36 %	36 %	28 %
prosinec 1952	41 %	30 %	28 %
listopad 1953	54 %	17 %	29 %
červen 1965	68 %	20 %	12 %
únor 1971	86 %	12 %	2 %

zdroj: NIPO

¹⁷⁶ NIPO: Zo zijn wij. S. 140.

Další empirická studie byla uskutečněna v roce 1989 a 1990. Její autoři Hagendoorn a Linssen pozorovali, jak jsou mladým lidem zprostředkovány stereotypy o jiných národnostech. Tato studie popisovala pouze vlastnosti, které mládež Němcům přiřadila, nikoliv jejich postoj, zájem a znalosti o Německu a jeho národě.¹⁷⁷

Studie Institutu mezinárodních vztahů Clingendael „Známí a neoblíbení“ byla brzy známá jak v Nizozemsku, tak v Německu. V deníku *Die Welt* komentoval výsledky studie nizozemský velvyslanec v Bonnu Peter van Walsum. Velká část výroků ze zmíněné studie připomínala nizozemskému velvyslanci charakteristiku dávno zaniklé „třetí říše“. Jakoby nizozemská mládež neznala dnešní Spolkovou republiku Německo. Proto si van Walsum klade otázku, jak probíhala výuka dějepisu o Německu v Nizozemsku.

Peter van Walsum kritizoval svůj národ za to, že neustále připomíná křivdy způsobené nacisty za druhé světové války, aniž by se sám zodpovídal za své činy v minulosti (např. nizozemské vojenská intervence v Indonésii v roce 1947 nebo nizozemský obchod s otroky).¹⁷⁸

Výsledky ankety nizozemský velvyslanec nepopíral, ale kriticky komentoval: „...myslím si, že v každé společnosti existuje primitivní potřeba – ohraničit se od cizího národa, rasy nebo náboženství. Jako Holanďany nás za mlada učili, že toto není správné, ale zároveň nám byl podáván obraz Německa, který končil v roce 1945. ... Náš odpor k Němcům je varianta naší národnostní nesnášenlivosti, a co je na ní atraktivní, je to, že tato varianta není zakázána.“¹⁷⁹

Přestože studie nebyla dokonalá, co se metod týče, a byla zadána pro Německo v nevhodnou dobu (rasistický útok v Möllnu, 1992), stala se ve Spolkové republice symbolem nizozemské averze vůči Němcům a Německu.¹⁸⁰

Sami autoři studie R. Aspeslag a L. Jansen se v deníku „*Volkskrant*“ zabývali tím, zda se zde nejedná o jednu z extrémních forem nacionalismu. Podobný názor zastával i komentátor německo-nizozemských vztahů deníku *NRC-Handelsblad* Jerome Heldring. Podle jeho názoru jsou Nizo-

---

¹⁷⁷ Jansen, L. B.: *Bekend en onbemind*. S. 14

¹⁷⁸ *Wie die Holländer uns sehen*. *Die Welt*. 15. 9. 1993.

¹⁷⁹ Tamtéž.

¹⁸⁰ Müller, B.: *Stille Tage im Klischee*. Sinn, Unsinn und Entwicklung niederländischer Deutschlandbilder. S. 23.

zemci, i když to silně popírají, stejně nacionalističtí tak jako jiné národy. Podoba této formy nacionalismu je pouze jemnější.¹⁸¹

Studie „Známí a neoblíbení“ se zasloužila o vytvoření nového nizozemského stereotypu v Německu. Kromě klišé o zemi sýrů, větrných mlýnů a dřeváků přibýlo klišé o antiněmecké nizozemské mládeži.

3.4 Polovina 90. let 20. století ve vztahu Nizozemska s Německem

Pád berlínské zdi a znovusjednocení Německa byly události, které vnesly do vztahu mezi Nizozemskem a Německem nové skutečnosti. Nizozemská politická scéna se chovala velice zdrženlivě vůči tomuto faktu. Obavy z ještě silnějšího souseda působily na společenské podvědomí.

Jak již bylo zmíněno, především rok 1993 nezaznamenal ve vztahu k Německu nic pozitivního. Nejprve zveřejnil Institut mezinárodních vztahů Clingendael v březnu 1993 svoji anketu, která potvrdila negativní postoj nizozemské mládeže vůči Němcům a Německu. V létě téhož roku protestoval prostřednictvím akce „zlobím se“ proti rasismu v Německu víc než jeden milión nizozemských obyvatel. Rozsah a charakter této spontánní akce se zdál být víc protiněmecký než protirasistický.

Kromě toho došlo v roce 1994 k ochlazení tradičně dobrých politických vztahů mezi Nizozemskem a Německem. Tento konflikt se odehrál na mezinárodní politické scéně. V červnu 1994 měla Evropská unie zvolit nového předsedu Evropské komise. Do té doby zastával tuto funkci Francouz Jacques Delors.¹⁸² O nástupcích Delorse se mělo rozhodnout mezi těmito evropskými osobnostmi: nizozemským ministerským předsedou Ruud Lubbersem a belgickým ministerským předsedou Jaen-Luc Dhaenem.

Francie a Německo podporovaly kandidaturu Belgičana Jaen-Luc Dhaena. Nizozemský kandidát počítal s podporou tří jiných velkých členů Evropské unie. Byly to Itálie, Velká Británie a Španělsko. Na vrcholném summitu Evropské unie na ostrově Korfu však Lubbersovy naděje na zvolení ztroskotaly. Itálie, Velká Británie a Španělsko jeho kandidaturu nepodpořily.

Ruud Lubbers a nizozemská diplomatická delegace byli zklamáni. U Nizozemců panovalo přesvědčení, že Lubbers neuspěl díky malým sympatiím, které existovaly mezi ním a Helmutem Kohlem.¹⁸³ Tento osobní vztah obou státníků motivoval Kohla k prosazování kandidatury Belgičana

¹⁸¹ Tamtéž.

¹⁸² Kooijmans wil betere band met Bonn. Financieel Dagblad. 29. 6. 1994.

¹⁸³ Lubbers is ‚te groot‘ voor Europa. Trouw. 27. 6. 1994.

Dehaena. Nizozemská delegace také kritizovala německo-francouzskou hegemonii v Evropské unii a Dehaen byl nizozemskými vládními představiteli na Korfu nazýván jako „kandidát Paříže a Bonnu“.¹⁸⁴

Po volbách v srpnu 1994 vystřídal ministerského předsedu Lubberse (CDA) člen PvdA Wim Kok. Kok měl dobrý osobní vztah k Helmutu Kohlovi, později znovu zvolenému německému kancléři. Tisk označil tento vztah jako „Männerfreundschaft“¹⁸⁵ ve kterém dobře funguje „osobní chemie“.¹⁸⁶

3.4.1 Návštěva německého kancléře Helmuta Kohla v Nizozemsku – 22.–23. května 1995

V květnu 1995 uskutečnil německý kancléř Helmut Kohl svoji již druhou oficiální návštěvu Nizozemska. Jeho dvoudenní návštěvu přijala nizozemská veřejnost velice kladně. Nizozemský tisk, jindy velmi kritický, hodnotil návštěvu německého kancléře s nadšením.

První den své návštěvy navštívil Helmut Kohl Rotterdam. Toto město, které bylo 14. května 1940 zničeno německými nálety, je stále symbolem těchto událostí. Německý útok na Rotterdam donutil Nizozemsko po čtyřech dnech vzdoru ke kapitulaci. Helmut Kohl jako první německý státník položil věnec k monumentu, který připomíná zničení města nacisty.¹⁸⁷ Největší nizozemský deník Trouw charakterizoval tento akt jako „symbol viny a hříchů, ale také jako víru, která přinese více pozitivní jistoty do vztahu s Německem“.¹⁸⁸

Velký úspěch sklídila Kohlova řeč, kterou přednesl na rotterdamské Erasmově univerzitě. Ve svém projevu vzpomínal na to, co se stalo před padesátipěti lety v Rotterdamu: „Právě přicházím do města, ve kterém stojí monument s názvem: ‚město bez srdce‘. Chci vzpomenout na rotterdamské oběti německého leteckého útoku. Nevinní muži, ženy a děti zde přišli o život. Srdce tohoto města bylo zničeno. Tento útok byl zločin. Okupace Nizozemska byl zločin. Druhá světová válka rozpoutaná Hitlerem byla zločin.“¹⁸⁹

Kohl ujistil Nizozemsko, že Německo nechce zapomenout na to, co se před pětapadesáti lety v jejich zemi stalo: „Nechceme zapomenout na utr-

¹⁸⁴ Kooijmans wil betere band met Bonn. Financieel Dagblad. 29. 6. 1994.

¹⁸⁵ Met de nationale identiteit zit het voorlopig wel goed. NRC-Handelsblad. 26. 5. 1995.

¹⁸⁶ Zeichen der Hoffnung für die deutsch-niederländischen Beziehungen. FAZ. 23. 5. 1995.

¹⁸⁷ Tamtéž.

¹⁸⁸ Tamtéž.

¹⁸⁹ Meningen. Het parool. 22. 5. 1995.

pení a smrt, na bolest a slzy. To ještě obětem dlužíme. Jako varování nám poslouží znalost této hrozné nelidskosti. Musíme vzpomínky na nacionálně socialistickou tyranii uchovat – slovy Eda van Thijna: „abychom byli silní proti opakování tohoto zla“.¹⁹⁰

V další části svého projevu se Kohl zabýval budoucností: „Věřím v Evropu. Národy zde mají své pevné místo. Nikdo se nemusí obávat ztráty svých tradic, charakteru a identity. To platí i pro Nizozemsko – důležitý evropský národ, který je příkladem občanského a liberálního právního státu“.¹⁹¹

Kohl zmínil i choulostivost ve vztazích mezi Německem a Nizozemskem: „Vím, že někteří Nizozemci jsou stále ještě velmi zdrženliví ve vztahu ke svému německému sousedovi. Dokážu to velice dobře pochopit. Na druhou stranu, lidé v Německu vědí velice málo o Nizozemsku. (...) Směřuji svůj apel na nizozemskou mládež: „Navštivte nás. Seznamte se s Německem. Sami si utvořte své mínění o vašem sousedovi“.¹⁹²

I když se jednalo o Kohlův typický projev ve stylu: „mir kommen gleich die Tränen“ (pozn. autorky), byl přijat vážně a pozitivně. Zajímavé bylo také zvolení místa jejího přednesu. Jako by organizátoři návštěvy dobře věděli, na jakou část nizozemské společnosti má návštěva Helmuta Kohla především zapůsobit – na nizozemskou mládež. Nejenom v Nizozemsku, ale také v samotném Německu, způsobila paniku zpráva o antiněmecky zaměřené nizozemské mládeži (studie „Známí a neoblíbení“), jejíž orientace plyne především z neznalosti.

Z rozhovorů se studenty, které provádělo na Erasmově univerzitě Radio 1 po skončení Kohlova projevu, vyzařovaly velice pozitivní reakce.¹⁹³

Ještě tentýž den navštívil kancléř Kohl Amsterdam. V amsterdamském Říšském muzeu se konala slavnostní večeře s politickými představiteli Nizozemska. Nizozemský ministerský předseda Wim Kok zde přednesl projev, ve kterém se věnoval především dobrým nizozemsko-německým ekonomickým vztahům: „Německo a Nizozemsko jsou spolu těsně hospodářsky propojeny. ...28 % našeho vývozu směřuje právě do Německa, v roce 1958 to bylo pouze 19 %. ... Co se týče měny, dá se s jistotou říci, že německá marka a nizozemský gulden se liší pouze ve svém pojmenování.“¹⁹⁴

---

¹⁹⁰ Tamtéž.

¹⁹¹ Tamtéž.

¹⁹² Tamtéž.

¹⁹³ NAA. HAD3978 Start ID 1 (DAT).

¹⁹⁴ Goed nabuurschap belangrijk voor Europese integratie. Staatscourant. 23. 5. 1995.

Druhý den návštěvy zavítal Helmut Kohl na pozvání nizozemského parlamentu do jeho první a druhé komory. Ve svém projevu se zaměřil především na evropské sjednocení a na německou a nizozemskou pozici v něm.¹⁹⁵

Na závěr se konala tisková konference premiéra Koka a kancléře Kohla v Haagu. Kohl byl při hodnocení své návštěvy Nizozemska velice spokojen, ale přiznal, že měl předem obavy z účelu své návštěvy: „Mluvit v Nizozemsku o barbarství, které způsobilo Německo během druhé světové války v této zemi, nebylo vždy lehké.“¹⁹⁶ Tímto výrokem poukazoval Kohl na to, jak je stále pro Němce těžké v Nizozemsku diskutovat na toto téma. Vzpomínky na tuto minulost jsou zde stále ještě velmi živé a starší generace je předávají mladším. Kromě toho, Kohl mluvil i ze své vlastní dřívější zkušenosti. V únoru 1979 se uskutečnil přímý televizní přenos diskuse předsedy CDU Helmuta Kohla s nizozemskými občany.¹⁹⁷ Nizozemští účastníci diskuse měli agresivní a přímé otázky (Např.: „Kde je kolo, které jste ukradli mojí babičce?“), které vyvolaly silnou kritiku v Německu a celá záležitost se označovala jako „Kohlova aféra“.

Jaký je rozdíl mezi Nizozemskem a dalšími zeměmi v otázce zpracování minulosti, dokazuje výrok ředitelky Goethova Institutu v Amsterdamu K. Dittrichové, která předtím působila v Moskvě: „Rusko bylo také obsazeno Němci, ale nálada (ohledně Německa pozn. autorky) je tam absolutně jiná (než v Nizozemsku pozn. autorky). Souvisí to s tím, že malá země se cítí být ohrožena svým velkým sousedem. Malá země má pocit bezmocnosti.“¹⁹⁸

Proč je důležité změnit negativní obraz a postoj nizozemské mládeže k Německu a Němcům, na to odpověděli autoři studie „Známí a neoblíbení“. „Negativní a nesprávné představy mohou zapříčinit potíže a strach, který se tvoří na obou stranách. Může dojít k nedorozumění v osobní komunikaci a těžkostem při pochopení mezi oběma národy. K rozvoji politických a hospodářských kontaktů nepřispívá, když politici, vysokí úředníci a průmyslníci mají takovéto představy o sousední zemi.“¹⁹⁹

---

¹⁹⁵ NAA. HAD3978 Start ID 4 (DAT).

¹⁹⁶ NAA. HAD3978 Start ID 5 (DAT).

¹⁹⁷ Faktor Deutschland. S. 21.

¹⁹⁸ „We repareren wat er op de scholen misgaat.“ NRC-Handelsblad. 31. 5. 1995.

¹⁹⁹ Jansen, L.B.: Bekend en onbemind. S. 11.

3.4.2 Ohlas na Kohlovu návštěvu v nizozemském tisku

Ohlas na Kohlovu návštěvu v nizozemském tisku byl velice pozitivní. K tomuto faktu je nutno dodat, že o tom, jak informuje nizozemský tisk o Němcích a Německu se stále mezi odborníky a novináři vedou diskuse.

V roce 1989 se v Centru německých studií v Nijmegenu na toto téma konal seminář pod názvem „Horší než Němci...: obraz Němců a Německa v nizozemských médiích.“

Jako výchozí bod byl pro diskusi zvolen ‚ostrý citát‘ ze studie Haagského seskupení Evropského hnutí: „U velké části nizozemské společnosti převládají předsudky ohledně Němců ze SRN. Tyto předsudky souvisí s nedostatkem vyrovnaných a vyvážených informací o Německu a Němcích. Informace tohoto druhu chybí velkému počtu Nizozemců. To, že se Nizozemcům nedostává těchto informací, způsobují nizozemská média.“²⁰⁰

Jeden z účastníků této diskuse byl Karsten Renckstorf. Nesouhlasil s tím, že nizozemské sdělovací prostředky informují o Německu a Němcích nedostatečně. Co však viděl jako problém těchto sdělovacích prostředků, bylo to, že podporují a utvrzují již zažitě představy o Němcích a Německu namísto, aby je relativizovaly, zpochybňovaly a vedly o nich diskusi.²⁰¹

Poněkud více kriticky se stavěli k nizozemským médiím další dva autoři. Jos Klaassen řekl, že „...nizozemská média mají stále ještě sklon k tomu, aby se o Němcích a Německu informovalo ze zorného pohledu nacismu, válečných zločinů a neofašismu“.²⁰²

Gerard Kessels viděl problém nizozemského tisku především v nizozemských korespondentech, žijících v Německu: „Tragika nizozemských korespondentů je v tom, že se tak silně zaměřili na období druhé světové války, že jim uniklo, že se Spolková republika stala vyspělou západoevropskou demokracií... Německo bylo vlastně již dlouho policejním státem (jedná se o začátek 70. let v SRN, pozn. autorky), jenom to sami Němci nevěděli. To proto, že nečetli nizozemské noviny.“²⁰³

Z tohoto krátkého hodnocení převládá pocit, že ne vždy nizozemská média informují o Německu objektivně. Nizozemská média ovlivňují němec-

²⁰⁰ Renckstorf, K.: *Vormen of spiegelen de media beelden: Bijvoorbeeld het beeld van Duitsland en de Duitsers?* S. 17.

²⁰¹ Tamtéž. S. 28.

²⁰² Klaassen, J.: *Buitenlandse berichtgeving is vaak gekleurder.* S. 39.

²⁰³ Kessels, G.: *Kijkt de nederlandse correspondent nog te veel naar duitse strafbank?* S. 47.

ko-nizozemské vztahy, a proto je důležité s tímto fenoménem při jejich hodnocení zabývat.

Nizozemský historik a komentátor německo-nizozemských vztahů v deníku NRC – Handelsblad J. L. Heldring připomněl v článku věnujícímu se Kohlově návštěvě, že podobná euforie jako v květnu 1995, doprovázela návštěvu spolkového presidenta Heinemanna v roce 1969 a v roce 1985 byl vlídně přivítán další německý prezident R. von Weizsäcker. V obou případech se mluvilo o zlepšení německo-nizozemských vztahů, které ostatně na oficiální politické úrovni byly od těchto dvou návštěv výborné.²⁰⁴

Heldring se domníval, že důvod, proč byl Kohl v Nizozemsku tak vřele přijat, byl opětovný pokus německého kancléře o usmíření a omluva za německou minulost: „...musí nám opět německý prezident nebo kancléř přijít říci, jak strašně ho mrzí, co nám jeho krajané před padesáti lety způsobili? Tentokrát to bylo slovo ‚zločin‘, které Kohl použil pro charakteristiku bombardování v Rotterdamu, tímto slovem nás tentokrát usmířil. Ale na jak dlouho? Zanedlouho navštíví naši zemi německý prezident Herzog. Musí se i on zabývat touto problematikou, abychom ho s milostí přijali, jako to bylo u Kohla? Máme tyto rituály zapotřebí pro naši sebedůvěru?“²⁰⁵

Heldring nebyl tedy plně přesvědčen o celkovém zlepšení německo-nizozemských vztahů ve všech rovinách v době Kohlovy návštěvy. Podle něho je tento vztah stále zatížen vztahem mezi malou a velkou zemí: „To že problém nizozemsko-německých vztahů je více psychický (na nizozemské straně), než politický, je zřejmé z ovací, které se dostaly Kohlovi za jeho evropské krédo, jenž přednesl na rotterdamské universitě. V tomto bodě se nizozemský postoj absolutně neliší od německého“.²⁰⁶ Politické vztahy Německa a Nizozemska jsou podle komentátora NRC-Handelsblad tedy velice dobré, ale nizozemská společnost má stále ještě problémy s definováním psychologického vztahu ke svému velkému sousedovi na Východě.

Zajímavé je, jak se změnil postoj nizozemského tisku k osobě Helmuta Kohla. Například nizozemský týdeník „Vrij Nederland“ psal o Helmutu Kohlovi v osmdesátých letech více méně s výsměšným tónem. V době před jeho znovuzvolením v říjnu 1994, uveřejnil tentýž časopis neutrálně až pozitivně laděný portrét tohoto německého státníka.²⁰⁷ Kromě toho se Kohl stal

²⁰⁴ Hoe vaak deze rite herhalen? NRC-Handelsblad. 26. 5. 1995.

²⁰⁵ Tamtéž.

²⁰⁶ Tamtéž.

²⁰⁷ Met de nationale identiteit zit het voorlopig wel goed. NRC-Handelsblad. 26. 5. 1995.

v Nizozemsku známým jako kancléř, který sjednotil Německo, což přispělo k jeho popularitě i zde. Kohlovi se tedy v roce 1995 v Nizozemsku doslalo vřelejšího přivítání než v roce 1978, kdy ho z davu zasáhla rajčata.²⁰⁸

Profesor společenských věd rotterdamské university H. J. G. Beunders, v článku věnovanému Kohlově návštěvě v Nizozemsku, k charakteristice jeho politické osobnosti řekl: „Nejsou pochvalné komentáře na Kohlovu návštěvu uveřejněné tento týden ve jmenovaných denících (Trouw, de Volkskrant, Vrij Nederland, pozn. autorky) náznak toho, že tradiční kritický kurz z dřívějšíka ustupuje do pozadí? Pokud jde o Německo a Evropu, včetně – jeho ‚spontánní výzvy k mládeži‘ zopakoval Kohl v Rotterdamu to, co již od roku 1990 neustále prosazuje: kontinuita v Německu, sjednocení Evropy. Ten kdo se změnil nebyl Helmut Kohl, ale nizozemská politika a nizozemská média.“²⁰⁹

3.4.3 Zamyšlení nad Kohlovou návštěvou v Nizozemsku

Návštěva Helmuta Kohla v květnu roku 1995 by se dala označit jako předěl v německo-nizozemských vztazích devadesátých let. Od znovusjednocení Německa v roce 1990 se začaly šířit obavy z ještě většího a silnějšího Německa a tyto obavy oživily nizozemský antiněmecký sentiment.²¹⁰ Jednou z příčin oživení antiněmeckých citů byl strach z útoků proti cizincům v Německu. Tak jako v sedmdesátých letech, začala nizozemská společnost i v tomto období nedůvěřovat v pevnost německé demokracie.

Tento psychologický stav nizozemské společnosti zřejmě způsobil, že německo-nizozemské vztahy se v první polovině devadesátých let ochladily a vykazovaly málo pozitivních událostí.

Rok 1995 byl padesátiletým výročím ukončení druhé světové války. Obávané protiněmecké nálady se v Nizozemsku během oslav osvobození (5. května) nedostavily. Vše nasvědčovalo tomu, že obavy a strach z Německa ustoupily do pozadí. Sjednocené Německo se zdálo být stejně demokratické jako stará Spolková republika. Strach v nizozemské společnosti z Německa nebyl německý problém, ale nizozemský problém.²¹¹

S odstoupením ministerského předsedy Lubberse v roce 1994 zmizela zátěž, kterou představovaly špatné osobní vztahy mezi ním a Helmutem

---

²⁰⁸ Tamtéž.

²⁰⁹ Met de nationale identiteit zit het voorlopig wel goed. NRC-Handelsblad. 26. 5. 1995.

²¹⁰ Slotboom, R.: Twee handen op één Europese buik? S. 10.

²¹¹ Tamtéž. S. 11.

Kohlem. Pro nového ministerského předsedu Wima Koka se stal vztah k Německu prioritou jeho zahraniční politiky.

Na poli německo-nizozemských vztahů došlo k mnoha událostem, které přispěly k zlepšení těchto vztahů:

30. srpna 1995 vznikl v Münsteru první německo-nizozemský vojenský sbor, který byl zároveň prvním západoevropským mezinárodním vojenským sborem.²¹² Německo-nizozemský vojenský sbor v Münsteru byl často označován jako příklad dobré spolupráce a porozumění mezi národy.

V březnu 1996 se konala v Delftu první německo-nizozemská konference. Podnětem pro uspořádání této konference byla dohoda mezi oběma ministry zahraničí Kinklem a Kooijmanem. Toto setkání mělo přispět ke zlepšení vztahů mezi oběma národy. Konference se zúčastnily významné osobnosti z obou zemí, například: nizozemský princ Claus. Od roku 1996 se tyto konference konají každoročně.

V roce 1996 byla udělena cena Karla Velikého nizozemské královně Beatrix. Tato prestižní evropská cena města Cáchy je udělována každoročně významným osobnostem politického a kulturního života.

Německý prezident R. Herzog poděkoval ve svém laudačním projevu nizozemské královně Beatrix, jejímu národu za prosazování evropské integrace a za pomoc při dorozumívání se mezi národy. Herzog zmínil úryvek z vánočního projevu královně Beatrix v roce 1994, který byl adresován především německému národu: „Na zničených pilířích se nedají stavět nové mosty. Dnes existuje jediná cesta a to mír a spolupráce mezi národy. Tady nebyla minulost zapomenuta, ale poražena. Po období útlaku přijde doba osvobození, ale po osvobození musí přijít usmíření.“²¹³

Německo-nizozemské vztahy se ve druhé polovině devadesátých let zlepšily. Především proto, protože se o tyto vztahy začaly obě země intenzivněji zajímat. Významní političtí představitelé obou zemí dali veřejnosti zřetelně najevo, že jim záleží na dobrých vztazích se sousedy.

Závěr

„Nizozemsko má dva velké sousedy: Severní moře – nebo přesněji řečeno vodu – a Německo. Oba tyto faktory hrají velice důležitou úlohu

²¹² Lohse, E.: Völkerverständigung als Nebeneffekt. FAZ. 24. 2. 1995.

²¹³ Laudatio des Bundespräsidenten der BRD Roman Herzog. In: Gelebtes Europa. S. 33.

při formování nizozemského sebevědomí. Severní moře se již díky mohutným Delta hrázím dostalo pod kontrolu, ale faktor ‚voda‘ má stále důležitý význam při formování národní identity. Proti faktoru ‚Německo‘ nevystavělo Nizozemsko žádné vysoké hráze, ale zato velice nízkou hranici bolesti. Německo sehrává při formování nizozemské identity stejně důležitou úlohu jako již zmíněné Severní moře.“²¹⁴

Tento citát nizozemského historika Friso Wielenga podle mého názoru přesně vystihuje vztah Nizozemska k jeho velkému sousedovi na východě, ke Spolkové republice Německo. V této práci jde o přiblížení poválečných vztahů těchto dvou evropských zemí, protože by bylo nezajímavé zaměřit se pouze na popis jejich bilaterální vztahů. Snažila jsem se zjistit, jak dalece jsou pravdivé výroky o citlivosti těchto vztahů, výroky o antiněmeckém Nizozemsku a v jakých rovinách německo-nizozemských vztahů se tato tvrzení dají potvrdit či vyvrátit.

Vztahy mezi sousedními zeměmi bývají vždy zatíženy minulostí, zvláště jedná-li se o malou a velkou zemi, jako je to v případě Nizozemska a Německa.²¹⁵ Obavy z hegemonie velkého souseda panovaly v Nizozemsku od založení Německé říše (1871) a v květnu 1940 se potvrdily jako oprávněné.

Šok, který pro Nizozemsko představovala nacistická okupace, se odrazil v poválečném vyjednávání Nizozemska se spojeneckými mocnostmi o Německu. Nizozemsko předložilo spojencům největší teritoriální požadavky ohledně Německa, které měly země Beneluxu. Mezinárodní situace – vznik studené války, rozdělení Evropy – zabránila, aby byly splněny v tom rozsahu, jak si nizozemští politikové představovali. Výsledkem tohoto vývoje bylo, že během krátké doby se z nepřátelského Německa stal pro Nizozemsko spojenec. Tento náhlý zvrát byl jak pro politickou, tak pro společenskou oblast nizozemského veřejného života velice těžký. Dokazuje to například výrok vedení německé diplomacie, který byl adresován v roce 1953 druhému německému velvyslanci v Haagu Mühlenfeldovi: „Obdržel jste jeden z nejtěžších postů!“²¹⁶

Protiklad citlivých poválečných politických a společenských vztahů mezi Nizozemskem a Německem tvoří poválečné ekonomické vztahy. Nizozemsko chtělo okamžitě po válce obnovit předválečné ekonomické

²¹⁴ Duitsland en het Nederlandse 'wij'-gevoel. Trouw. 20. 5. 1995.

²¹⁵ Tamtéž.

²¹⁶ Hess, J. C., Wielenga, F.: Gibt es noch Resentiments...? S. 13.

vztahy s Německem. Nizozemské hospodářské kruhy se zásadně postavily proti návrhům agrarizace Německa (Morgenthaův plán), prioritní bylo obnovení vývozu a dovozu do Německa. Nizozemsko a Německo vykazovaly již pět let po válce velice dobré výsledky v oblasti ekonomických vztahů a pevné propojení existuje dodnes. Bývalý nizozemský velvyslanec Peter van Walsum v roce 1996 řekl: „Když Německo kýchne, tak Nizozemsko dostane chřipku.“²¹⁷ Tato diagnóza poukazuje na hospodářské propojení obou zemí: 30 % nizozemského vývozu putuje do Německa a 20 % nizozemského dovozu pochází z Německa. Nizozemsko je po Francii a Itálii třetí největší německý hospodářský partner.²¹⁸

Díky tomu, že v oblasti ekonomiky nehrál nizozemský sentiment vůči Německu žádnou roli, jsou tyto vztahy na tak dobré úrovni. V Nizozemsku nikdy neprobíhala diskuse o tom, zda se mají navázat ekonomické vztahy s bývalým okupantem. Možná proto, že Nizozemcům je vlastní tradiční kupecká povaha, kde nejdůležitějším heslem je „obchod je obchod“ a všechny vedlejší faktory jdou v tomto případě stranou.

Předěl poválečného vývoje v německo-nizozemských vztazích tvoří dva momenty. Daly by se označit jako přechod od poválečných německo-nizozemských vztahů k novodobým německo-nizozemským vztahům. V roce 1963 vstoupila v platnost „Všeobecná smlouva“, která určovala vyrovnání s válečnou minulostí mezi oběma zeměmi, a Nizozemsko, jako jedna z posledních západoevropských zemí, uzavřelo se Spolkovou republikou Německo smlouvu tohoto druhu.

Druhý významný moment představuje první poválečná návštěva německého prezidenta G. Heinemanna v Nizozemsku v roce 1969. Nizozemsko přijalo německého prezidenta velice vlídně, i když panovaly obavy z toho, jak bude reagovat veřejnost. Až od tohoto okamžiku se mluví o dobrých německo-nizozemských vztazích i na politické úrovni.

Po návštěvě prezidenta Heinemanna, zavítala do této země celá řada politických představitelů Spolkové republiky. Němečtí představitelé jsou v Nizozemsku vítáni v jakékoli době, výjimku tvoří pouze dva dny v roce – 4. a 5. květen, kdy se v Nizozemsku pořádají každoročně velkolepé oslavy osvobození země od nacistů. Dokazuje to i diskuse, která se rozpoutala okolo pozvání německého prezidenta R. Herzoga do Nizozemska u příležitosti padesátého výročí ukončení druhé světové války, a ke kterému

²¹⁷ Van Walsum, P.: Deutsch – niederländische Wirtschaftsbeziehungen. S. 271.

²¹⁸ Tamtéž.

nakonec nedošlo. Doba ani Nizozemsko nebyly po padesáti letech ještě „zralé a připravené“ na tuto návštěvu. Mohla se stát jistým přechodem v nizozemském vnímání Německa, bohužel se tak nestalo.

Druhá část této práce se věnuje první polovině 90. let 20. století v německo-nizozemských vztazích. Zaměřuji se na psychologicko-politickou rovinu těchto vztahů. Jde především o vztah společnosti jednoho národa ke společnosti národa druhého. Bez prezentace této roviny by byl pohled na německo-nizozemské vztahy neúplný.

Jedním z nejčastěji zmiňovaných fenoménů tohoto období (1993) byla „akce zlobím se“. Protest nizozemských médií proti rasistickým útokům v Německu zřetelně ukázal, co to znamená, když se v nizozemské společnosti zabrnká na tzv. antiněmeckou strunu nebo ožíví protiněmecký sentiment. Na jedné straně je zcela pochopitelné, že rasistické útoky vyvolaly v Nizozemsku obavy z toho, co by mohlo v Německu následovat. Na druhé straně je méně pravděpodobné, že by se mohla podobná akce takového rozsahu opakovat (1,2 milionu účastníků). Vývoj v polovině 90. let 20. století naznačil, že Nizozemsko se naučilo důvěřovat sjednocenému Německu a jeho demokracii. Potvrzuje to možná i fakt, že oba autoři celé akce (moderátoři Radia 3), neměli k tomu již co dodat a rozhovor odmítli.

Poválečné období vztahů Nizozemska s Německem samozřejmě nejvýrazněji ovlivnila druhá světová válka a nacistická okupace, což se projevuje ve všech rovinách s výjimkou ekonomiky. Otázkou zůstává, proč je tento fenomén v Nizozemsku tak silný, když jiné evropské země mající stejnou zkušenost s Německem, se s touto etapou svých dějin již vyrovnaly (např. Rusko nebo Belgie).

Jak bylo již zmíněno, je to vztah malé a velké země. Historikové (např. Wielenga, Beunders nebo Selier) jej označují (ohledně Nizozemska) také jako tzv. Calimero-komplex.²¹⁹ Tento komplex ještě přiživuje politická důležitost Německa a určitá ekonomická závislost Nizozemska na něm.

V nizozemské společnosti se někdy objevují obavy ze ztráty identity. Časté přirovnávání nizozemštiny k německému dialektu, záměna Holanďanů v cizině za Němce a časté označování Nizozemska německými politiky za sedmnáctou spolkovou republiku Německa, vzbuzuje někdy v Nizozemcích potřebu nějak se od Německa a Němců odlišit.

---

²¹⁹ Wielenga, F.: *Wrijvingen tussen buren horen erbij*. Trouw. 25. 7. 1995.

V Nizozemsku se s oblibou (stejně jako v jiných sousedních zemích Německa) pro charakteristiku Němců používají podobné stereotypy a klišé jako např.: hlasití, autoritativní, bez smyslu pro legraci, pilní a pořádní. Je však zajímavé, že nezávislému pozorovateli z třetí země tato klišé připadají stejně příhodná i pro charakteristiku nizozemského národa.

Historické rozdíly mezi Nizozemskem a Německem tvoří odlišný politický vývoj. Nizozemsko ctí kalvinistické a liberálně-demokratické politické tradice, naopak německou politickou kulturu poznamenal luteránský státně orientovaný vývoj. Tyto rozdíly mohou vysvětlovat náhle vzniklé napětí nebo vzájemné nedorozumění mezi oběma stranami.

Závěrem bych se chtěla přiklonit k názoru nizozemského novináře Gerarda Kesselse, který říká: Antiněmecký sentiment, plynoucí z války a období po ní, by se měl v brzké době ztratit. Ale rozdíly v mentalitě a skutečnost, že Nizozemsko je mnohem menší než Německo, budou stále odpovědné za to, že ve vztahu mezi Nizozemskem a Německem to tu a tam zajiskří.

Prameny a literatura

Tištěné prameny

Doprovodné písemné shrnutí o nahrávkách Nizozemského audiovizuálního archívu (NAA), kolekce: rozhlasové programy.

Přehledy o oficiálních návštěvách uskutečněné mezi Nizozemskem a Německem, vypracované Nizozemskou informační službou.

Tabulky nizozemského ministerstva zahraničních věcí.

JANSEN, B. LÚTSEN: Bekend en onbemind. Het beeld van Duitsland en Duitsers onder jongeren van vijftien tot negentien jaar. Nederlands instituut voor internationale betrekkingen Clingendael. Haag. 1993.

NIPO: Zo zijn wij. De eerste vijftientig jaar NIPO-onderzoek. Amsterdam/Brussel. 1970.

Netištěné prameny

Nahrávky Nizozemského audiovizuálního archívu.

Knižní tituly

ALETRINO, L. A KOL.: Mogen wij nog anti-Duits zijn? Amsterdam. 1965.

BANK, JAN: Oorlogsverleden in Nederland. Amsterdam. 1983.

BEUNDERS, H. J. G., SELIER, H. H.: Argwaan en profijt. Nederland en West-Duitsland 1945–1981. Amsterdam. 1983.

- VON DER DUNK, H. W.: Twee buren, twee culturen. Opstellen over Nederland en Duitsland. Amsterdam. 1994.
- Faktor Deutschland. Zur Sensibilität der Beziehungen zwischen den Niederlanden und der Bundesrepublik. Wissenschaftlicher Rat für die Regierungspolitik der Niederlande. s-Gravenhage. 1984.
- HESS, C. JÜRGEN, WIELENGA, FRISO: Duitsland in de Nederlandse pers – altijd een probleem? Drie dagbladen over de Bundesrepublik 1969–1980. s-Gravenhagen. 1982.
- HIRSCHFELD, GERHARD: Bezetting en collaboratie. Nederland tijdens de oorlogjaren 1940–1945. Haarlem. 1984.
- IS DUITSLAND (ONS) DE BAAS? Rapport van de studiegroep Nederland-Duitsland van de afdeling Den Haag van de Europese Beweging in Nederland. Den Haag. 1982.
- Malá Československá encyklopedie. Academia. Praha. 1987.
- MÜLLER, HELMUT A KOL.: Dějiny Německa. Praha. 1995.
- WIELENGA, FRISO: West-Duitsland: partner uit noodzaak. Nederland en de Bundesrepublik 1949–1955. Utrecht. 1989.
- DE WINTER, THEUN (RED.): Nederland- Duitsland voetbalpoëzie. Amsterdam. 1989.

Články ve sbornících

- BLOM, J. C. H.: Die Niederlande im Zweiten Weltkrieg.in: Storch D. (Hrsg.) Die Niederlande und Deutschland: Nachbarn in Europa. Niedersächsische Landeszentrale für politische Bildung. Hannover. 1992. S. 93–112.
- BOGAARTS, D. MELCHIOR: Ressentimenten en realiteitszin in Nedeland 1945–1950. In: Friso Wielenga (red.) De Duitse buur. Visies uit Nedeland, België en Dene-marken 1945–1995. Den Haag. 1996. S. 6–42.
- BOGAARTS, D. MELCHIOR: „Weg met de Moffen“ De uitwijzing van Duitse ongewenste vreemdelingen uit Nederland na 1945. In: P. W. Klein, G. N. van der Plaats (red.). Herrijzend Nederland. Opstellen over Nederland in de periode 1945–1950. 's-Gravenhage. 1981. S. 159–176.
- HEFIK, ALEXANDER: Van Cruijff tot Klinsmann. De bewogen geschiedenis van twee voetbalnaties. In: Robert Aspeslagh (red.) De stand der betrekkingen. De Nederland-Duitse relatie nader bekeken. Den Haag. 1996. S. 38–45.
- HERZOG, ROMAN: Laudatio des Bundespräsidenten der Bundesrepublik Deutschland. In: Alexander Lohe, Olaf Müller (Hrsg.). Gelebtes Europa. Nachbar Niederlande. Königin Beatrix der Niederlande-Intrenationaler Karlspreis Aachen 1996. Aachen. 1996. S. 28–39.
- HESS, C. JÜRGEN, WIELENGA, FRISO: Gibt es noch Ressentiments...? Das niederländische Deutschlandbild seit 1945. In: Jürgen C. Hess, Hanna Schissler (Hrsg.) Nachbarn zwischen Nähe und Distanz. Deutschland und die Niederlande. Frankfurt/Main. 1988. S. 13–36.
- KESSELS, GERARD: Kijkt de nederlandse correspondent nog te veel naar duitse strafbank? In: Karsten Renckstorf, Jeroen Janssen (red.) „Erger dan Duitsers...“ het

- beeld van Duitsland en Duitsers in de Nederlandse media. Nijmegen. 1989. S. 47–50.
- KLAASSEN, JOS: Buitenlandse berichtgeving is gekleurder. In: Karsten Renckstorf, Jeroen Janssen (red.) „Erger dan Duitsers...“: het beeld van Duitsland en Duitsers in de Nederlandse media. Nijmegen. 1989. S. 37–40.
- LADEMACHER, HORST: Der ungleiche Nachbar. Das Bild der Deutschen in den Niederlanden. In: G. Trautmann (Hrsg.) Die hässlichen Deutschen. Darmstadt. 1991. S. 181–193.
- MÜLLER, BERND: Stille Tage im Klischee. Sinn, Unsinn und Entwicklung niederländischer Deutschlandbilder. Müller Bernd, Wielenga Friso (Hrsg.). Kannitverstan? Deutschlandbilder aus den Niederlanden. Münster. 1995. S. 15–31.
- RENCKSTORF, KARSTEN: Zum Bild der Niederländer von den Deutschen: Befunde einer empirischen Studie zur Exploration des Zusammenhangs von Medienzuwendung und Alltagsbewusstsein. In: H. Süßmuth (Hrsg.) Deutschlandbilder in Dänemark und England, in Frankreich und den Niederlanden. Baden-Baden. 1996. S. 416–428.
- RENCKSTORF, KARSTEN: Vormen of spiegelen de media beelden: bijvoorbeeld het beeld van Duitsland en de Duitsers? In: Karsten Renckstorf, Jeroen Janssen (red.) „Erger dan Duitsers...“: het beeld van Duitsland en Duitsers in de Nederlandse media. Nijmegen. 1989. S. 17–30.
- SLOTBOOM, RUUD: Twee handen op één Europese buik? Nederland en Duitsland in de jaren negentig. In: Robert Aspeslagh. (red.) De stand der betrekkingen. De Nederlands-Duitse relatie nader bekeken. Den Haag. 1996. S. 9–19.
- VAN WALSUM, PETER: Deutsch – niederländische Wirtschaftsbeziehungen. In: Alexander Lohe, Olaf Müller (Hrsg.) Gelebtes Europa. Nachbar Niederlande. Königin Beatrix der Niederlande-Internatioler Karlspreis Aachen 1996. Aachen. 1996.
- WIELENGA, FRISO: Streep onder het verleden? Den Haag, Bonn en de ‚Generalbereinigung‘ van 1960/63. In: Friso Wielenga (red.). De Duitse buur. Visies uit Nederland, België en Denemarken 1945–1995. Den Haag. 1996. S. 42–70.
- WIELENGA, FRIESO: Die hässlichen Deutschen? Niederländische Deutschlandbilder seit 1945. In: Bernd Müller, Friso Wielenga (Hrsg.). Kannitverstan? Deutschlandbilder aus den Niederlanden. Münster. 1995. S. 103–155.

Články v odborných časopisech

- BOGAARTS, D. MELCHIOR: Land in zicht? Een schets van de ontwikkelinge rondom de Nederlandse plannen tot verwerving van Duits grondgebied. In: Politieke Opstellen. Ročník 3. 1982. S. 1–19.
- BOGAARTS, D. MELCHIOR: Nederland aan de wieg van de Duitse bondsrepubliek. De Londense Zeslandenconferentie van 1948 en de onwetendheit van de Staten-Generaal. In: Politieke Opstellen. Ročník 5. 1984/85. S. 1–21.

SCHAPER, H. A.: „Wij willen zelfs niet Mönchen-Gladbach!“ De annexatiekwes-
tie 1945–1949. In: Internationale Spectator. Ročník 39. číslo 5. 1985. S. 261–272.
HIRSCHFELD, GERHARD: Die Niederlande und der Zweite Weltkrieg. In: Damals 11,
1997, S. 32–37.

Články v tisku

Nizozemský tisk

Van Bruggens woedende weken. *Nieuwe Revu*, 30. 6. 1993.
Mensen van vlees en bloed. *De Telegraaf*. 23. 6. 1993.
Tv-verslag van briefkaartenactie Breakfast Club. *De Gooi – en Eemlander*. 19. 6. 1993.
Duitse kranten weten niets van Hollandse woede. *Nieuwe Revu*. 30. 6. 1993.
Anti-racismelijn druk gebeld. *Trouw*. 2. 2. 1993.
Ephimenco, Sylvain: Radio-olie op het Duitse vuur. *Trouw*. 18. 6. 1993.
Duitsland was te genereus. *Het Parool*. 23. 6. 1993.
Duitsler steunt extreem-rechts blijkbaar minder dan Nederlander. *de Volkskrant*.
18. 10. 1994.
Helmut Kohl, bondskanselier met moed en overtuiging. *Staatscourant*. 26. 1. 1993.
Kooijmans wil betere band met Bonn. *Financieel Dagblad*. 29. 6. 1994.
Lubbers is ‚te groot‘ voor Europa. *Trouw*. 27. 6. 1994.
Kooijmans gaat verhaal halen bij Bondesrepubliek. *Trouw*. 27. 6. 1994.
Met de nationale identiteit zit het voorlopig wel goed. *NRC-Handelsblad*. 26. 5. 1995.
Meningen. *Het Parool*. 22. 5. 1995.
Goed nabuurschap belangrijk voor Europese integratie. *Staatscourant*. 23. 5. 1995.
We repareren wat er op de scholen misgaat. *NRC-Handelsblad*. 31. 5. 1995.
Hoe vaak deze rite herhalen? *NRC-Handesblad*. 26. 5. 1995.
Met de nationale identiteit zit het voorlopig wel goed. *NRC-Handelsblad*. 26. 5. 1995.
Duitsland en het Nederlandse „wij“ gevoel. *Trouw*. 20. 5. 1995.
Wrijvingen tussen burens horen erbij. *Trouw*. 25. 7. 1995.

Německý tisk

Zeichen der Hoffnung für die deutsch-niederländischen Beziehungen. *FAZ*. 23. 5. 1995.
LEVÝ, ERNST: Das deutsch-niederländische Verhältnis gründet auf solidem Boden.
FAZ. 25. 1. 1993.
LEVÝ, ERNST: Den Haag sieht noch keine akute Gefahr für die Demokratie in
Deutschland. *FAZ*. 26. 11. 1993.
LOHSE, ECKART: Völkerverständigung als Nebeneffekt. *FAZ*. 24. 2. 1995.
VAN WALSUM, PETER: Wie die Holländer uns sehen. Ihre Abneigung ist eine
Variante des Ausländerhasses. *Die Welt*. 15. 9. 1993.